

Μνήμων

Τόμ. 3 (1973)

Τ Ο Μ Ο Σ Τ Ρ Ι Τ Ο Σ

ΜΝΗΜΩΝ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑΣ ΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ: Αί δυτικάι πηγαί διά τήν έναντι τών Νορμανδών πολιτικήν του Κωνσταντίνου Γ' Δούκα ● ALEXANDRA V. PETALA: La Naissance du Nouvel État Grec vue par la Presse Toulousaine ● ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Α. ΚΥΡΚΟΥ: Δύο ανθρωπολογικές θέσεις στό σοφιστή Ἀντιφώντα ● ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Θ. ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ: Χειρόγραφα Μοναστηρίων τῆς Ἠλείας ● ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΧΡ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΑΔΟΥ: Μετασηματιστική ἀνάλυσις τῶν συμπληρωματικῶν προτάσεων τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης ● ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΣ ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ: Συμβολή εἰς τήν ἐρευναν τῆς Νεολιθικῆς Θεσσαλίας ● ΙΩΑΝΝΟΥ Κ. ΠΡΟΜΠΟΝΑ: Ποικίλα κριτικά ● ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ: Μελανόμορφα ἀγγεῖα ἐκ Κεφαλληνίας.

Α Θ Η Ν Α Ι 1 9 7 3

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑΝ ΤΗΣ ΝΕΟΛΙΘΙΚΗΣ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ. ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΕΚ ΜΕΣΙΑΝΗΣ
ΜΑΓΟΥΛΑΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

doi: [10.12681/mnimon.155](https://doi.org/10.12681/mnimon.155)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ Α. (1973). ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑΝ ΤΗΣ ΝΕΟΛΙΘΙΚΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ. ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΕΚ ΜΕΣΙΑΝΗΣ ΜΑΓΟΥΛΑΣ. *Μνήμων*, 3, 179–208. <https://doi.org/10.12681/mnimon.155>

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑΝ ΤΗΣ ΝΕΟΛΙΘΙΚΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΕΚ ΜΕΣΙΑΝΗΣ ΜΑΓΟΥΛΑΣ *

Τὸ ἐξεταζόμενον κατωτέρω ὄλικόν προέρχεται ἀπὸ τὴν θέσιν Μεσιανῆ Μαγούλα τῆς Θεσσαλίας¹ (σχέδιον I) καὶ εὐρίσκετο ἄνευ ἐτέρας ἐνδείξεως περὶ τῶν συνθηκῶν εὐρέσεώς του εἰς τὰς ἀποθήκας τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου. Πάντως αἱ ὑπάρχουσαι ἐνδείξεις φανερόνουν συλλογὴν

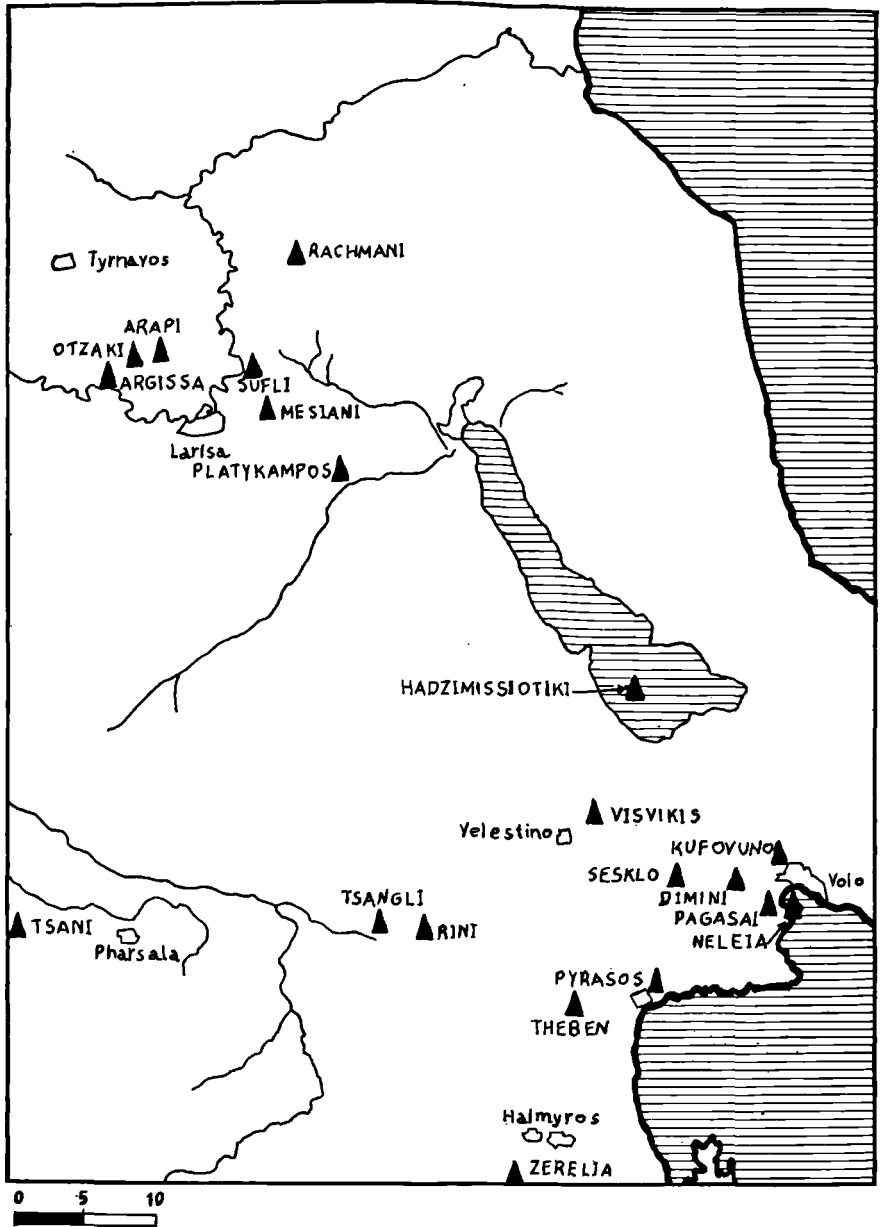
* Εὐχαριστῶ θερμῶς τὸν κ. I. Σακελλαράκην ὁ ὁποῖος μὲν παρεχώρησεν τὸ ὄλικόν καὶ παρέσχε πᾶσαν βοήθειαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐκπονήσεως τῆς παρούσης ἐργασίας, τὴν δίδα Κ. Ρωμιοπούλου διὰ τὰς λίαν χρησίμους συμβουλὰς καὶ ὑποδείξεις τῆς ὧς καὶ διὰ τὰς κριτικὰς παρατηρήσεις τῆς, τὸν Dr. J. Nandris καὶ τὸν κ. B. Phelps διὰ τὴν χρησίμωτον συζήτησιν προβλημάτων τοῦ παρόντος συνόλου.

Ἰδιαιτέρως εὐχαριστῶ τὸν καθηγητὴν τοῦ Ε.Μ.Π. κ. I. Παπαγεωργάκην διὰ τὴν ὀδισιαστικὴν βοήθειάν του εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν λιθίνων ἀντικειμένων τοῦ παρόντος ὄλικου.

Σ υ ν τ ο μ ο γ ρ α φ ί α ι :

- Aragi : H. Hauptmann und V. Milojcic, «Die Funde der frühen Dimini - Zeit aus der Aragi - Magula - Thessalien» (Bonn, 1969).
Die Ergebnisse : V. Milojcic, «Ergebnisse der Deutschen Ausgrabungen in Thessalien» (Bonn, 1959).
Δ - Σ : X. Τσοῦντα, «Αἱ προϊστορικαὶ ἀκροπόλεις Διμηνίου καὶ Σέσκλου» (Ἀθήναι, 1908).
Ἡ Ἀδύγη : Δ. Θεοχάρη, «Ἡ Ἀδύγη τῆς Θεσσαλικῆς Προϊστορίας».
Otzaki I : J. Milojcic - v. Zumbusch und V. Milojcic, «Die deutschen Ansgrabungen auf der Otzaki - Magula in Thessalien. I Das frühe Neolithikum» (Bonn, 1971).
Orchom. II : E. Kunze, «Orchomenos II. Die neolithische keramik» (München, 1931).
Pr. Th. : A. J. B. Wace and M. S. Thompson, «Prehistoric Thessaly» (Cambridge, 1912).
Τὰ Πετρώματα : I. Παπαγεωργάκη, «Τὰ εἰς τὴν μαρμαρικὴν τέχνην χρησιμα πετρώματα τῆς Ἑλλάδος» (διατριβὴ ἐπὶ διδακτορικῇ - Ἀθήναι 1966).
Neolithic Greece : D. R. Theoharis, «Neolithic Greece» (ed. National Bank of Greece, 1973).

1. Ὁ Συνοικισμὸς κεῖται «παρὰ τὴν ἀμαξιτὴν ὁδὸν τὴν ἀγούσαν ἀπὸ Λαρίσης εἰς Ἀγυιάν, μεταξὺ τοῦ 4ου καὶ 5ου χιλιομέτρου» (Δ - Σ, σελ. 122).

ΣΧΕΔ. 1. Χάρτης Ἐνατολικῆς Θεσσαλίας (ἐκ Hauptmann κλπ. - Arapi, 1969).

ἐπιφανειακῶν εἰρημάτων χωρὶς νὰ ἀποκλείεται καὶ ἡ ἀνασκαφικὴ προέλευσις.

Τὴν θέσιν ἀναφέρει τὸ πρῶτον ὁ Χρῆστος Τσουντας, ὁ ὁποῖος ἐνήργησε δοκιμαστικὴν ἀνασκαφὴν³ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ὁποίας περιέλαβεν εἰς τὸ τελικὸν αὐτοῦ ἔργον³. Μετὰ τὸν Τσουνταν, τὴν θέσιν ἀναφέρουν οἱ Wace καὶ Thompson⁴, οἱ ὁποῖοι ἐπεσκέφθησαν τὸν χῶρον καὶ συνέλεξαν ὄστρακα.

Ὁ Grundmann⁵ εἰκονίζει ζωόμορφον λαβὴν ἀγγείου ἐκ Μεσιανῆς ἄνευ ἐνδείξεως ὅτι ἀνέσκαψε τὴν θέσιν. Τέλος, οὐδὲν νεώτερον στοιχείον ἀναφέρεται εἰς τὰς μεταπολεμικὰς ἐρεῦνας τῶν Miložić καὶ Θεοχάρη.

Ὡς ἐκ τούτου ἡ μόνη καὶ πιθανωτάτη ἐξήγησις διὰ τὴν προέλευσιν τοῦ παρόντος ὄλιθοῦ, ὄντος μάλιστα εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον, παραμένει ἡ δοκιμαστικὴ ἀνασκαφὴ τοῦ Τσουντα, μολονότι δὲν κατέστη δυνατὴ ἡ ταύτισις τῆς ἀνασκαφῆς ἐκ τῶν ἡμερολογίων τοῦ ἀνασκαφέως⁶.

I. Κ Ε Ρ Α Μ Ε Ι Κ Η

Τὰ δείγματα τῆς Κεραμεικῆς ἀνέρχονται εἰς 188 ὄστρακα καὶ ἐν συμπεπληρωμένον ἀγγεῖον. Ἡ χρονολογικὴ τῶν κατὰταξις ἐστηρίχθη εἰς τὰς γνωστὰς ἐξ ἄλλων συστηματικῶν ἀνασκαφῶν τῆς Θεσσαλίας περιόδους τῆς Νεολιθικῆς Ἐποχῆς. Οὕτω εἰς τὴν ἡμετέραν κατὰταξιν ἀκολουθεῖται ἡ καθιερωθεῖσα ὑπὸ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ Miložić ὑποδιαίρεσις τῶν περιόδων, μὲ τὴν ὁποίαν συμφωνεῖ κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ ὁ Θεοχάρης, κυρίως ἐνεκα τῆς γειτνιασεως τῆς Μεσιανῆς Μαγούλας πρὸς τὰς θέσεις τὰς ἀνασκαφείσας ὑπὸ τοῦ Miložić.

A. ΑΡΧΑΙΟΤΕΡΑ ΝΕΟΛΙΘΙΚΗ. Ἐνετάχθησαν εἰς τὴν περίοδον ταύτην 52 ὄστρακα, παρετηρήθησαν δὲ αἱ κατωτέρω φάσεις :

1. Μ ο ν ὄ χ ρ ω μ α (πιν. 1, 2 - ἀρ. Μ. 9929, 9939). Τὸ συμπεπληρωμένον ἀγγεῖον καὶ 20 ἐρυθροβαφῆ ὄστρακα.

2. Πιθανώτατα τὸ ἔτος 1902 ἢ 1903. Εἰς συνοπτικὴν ἔκθεσιν (ΠΑΕ, 1903, σελ. 18) ἀναφέρεται δοκιμαστικὴ ἀνασκαφὴ τοῦ Τσουντα εἰς «γῆλοφον παρὰ τὴν Λάρισαν». Ὁ γῆλοφος αὐτὸς πρέπει νὰ εἶναι ἡ Μεσιανή, διότι ἄλλην δοκιμαστικὴν ἀνασκαφὴν δὲν ἐνήργησεν ὁ Τσουντας εἰς τὴν περιοχὴν, ἂν ἐξαιρέσωμεν τὴν Μαρμάριαν τὴν ὁποίαν ἀνέσκαψεν τὸ ἔτος 1898 (ΠΑΕ, 1899, σελ. 101 καὶ Δ - Σ, σελ. 122).

3. Δ - Σ, σελ. 6 καὶ 122.

4. Pr. Th., σελ. 55.

5. Jahrbuch, 68, 1953, σελ. 8 καὶ σελ. 10 - Abb 14, 15.

6. Προφορικὴ διαβεβαίωσις τοῦ κ. Ι. Σακελλαράκη.

- πιν. 1. Σφαιρική φιάλη. Πηλός καστανέρυθρος με τεφρόν πυρήνα. Στίλβωσις 7. Διάμετρος χείλους 0,12.
- πιν. 2. ἄρ. 1. Χεῖλος μετ' ἔντομης. Πηλός καστανέρυθρος. Στίλβωσις ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας καὶ ἐπὶ τοῦ ὑπὲρ τὴν ἔντομήν τμήματος τῆς ἐσωτερικῆς (σχῆμα 2 : ιβ).
- ἄρ. 2. Τμήμα ἡμισφαιρικῆς φιάλης με πλαστικὴν διακόσμησιν. Πηλός ἐρυθρός. Ἐπιφάνειαι ἀστίλβωτοι (σχ. 2 : θ).
- ἄρ. 3. Τμήμα ἡμισφαιρικῆς φιάλης με πλαστικὴν διακόσμησιν. Πηλός ἐρυθρός. Στίλβωσις ἐξωτερικῶς.
- ἄρ. 4. Τμήμα ἡμισφαιρικῆς φιάλης με πλαστικὴν διακόσμησιν. Πηλός κιτρινέρυθρος. Στίλβωσις ἐξωτερικῶς. Πάχος τοιχωμάτων διάφορον (σχ. 2 : ι).
- ἄρ. 5. Χεῖλος ἡμισφαιρικῆς φιάλης με πλαστικὴν διακόσμησιν. Πηλός καστανός. Ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια ἐστιλβωμένη διὰ σκληροῦ μέσου καὶ μέλαινα κατὰ τόπους (σχ. 2 : ια).
- ἄρ. 6. Τμήμα σφαιρικῆς φιάλης μετὰ λαιμοῦ. Πηλός ἐρυθρός ἀναμειγμένος μετ' ἄμμου. Στίλβωσις ἐξωτερικῶς καὶ ἐσωτερικῶς ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ. Διάμετρος 0,10 (σχ. 2 : δ).
- ἄρ. 9. Λαιμὸς ἀγγείου. Πηλός καστανός. Στίλβωσις. (σχ. 2 : ε).
- ἄρ. 10. Τμήμα ἀνοικτοῦ ἀγγείου μετ' ἐπιπέδου βάσεως. Πηλός καστανέρυθρος με τεφρόν πυρήνα. Στίλβωσις. (σχ. 2 : η).
- ἄρ. 11. Χεῖλος. Πηλός καστανός. Στίλβωσις. (σχ. 2 : στ).
- ἄρ. 12. Χεῖλος μετὰ τμήματος ἐκ τοῦ σώματος σφαιρικῆς φιάλης. Πηλός καστανέρυθρος. Στίλβωσις. (σχ. 2 : α).

2. Π ρ ω τ ο σ ἔ σ κ λ ο ν (πιν. 4 : 1 καὶ πιν. 2 : 7-8 - ἄρ. Μ. 9941 καὶ 9939).

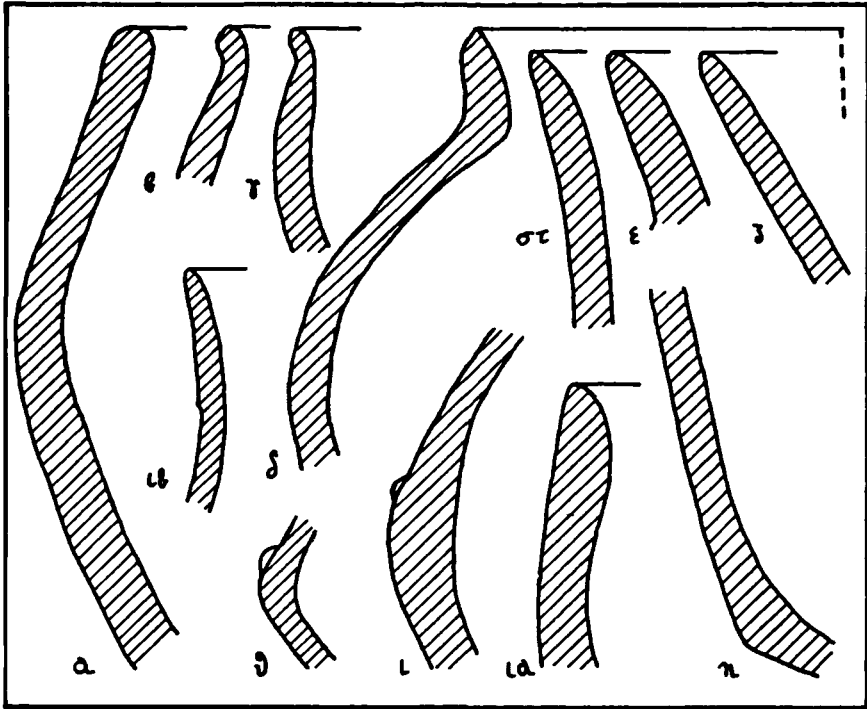
- πιν. 4. ἄρ. 1. Πρώιμον γραπτὸν ὄστρακον («früh bemalte»). Πηλός τεφροκάστανος ἀναμειγμένος μετ' ἄμμου. Πάχος τοιχωμάτων ἀπὸ 0,06 - 0,08 (παχύτερον κάτω). Στίλβωσις.
- πιν. 2. ἄρ. 7,8. Δύο ταινιωτὰ χεῖλη ὑπολευκοῦ ἐπιφανείας. Πηλός ὑπόλευκος καθαρός. Στίλβωσις (σχ. 2 : β, γ).

3. Π ρ ο σ ἔ σ κ λ ο ν - Ἐ μ π ί ε σ τ α (πιν. 3, 4 - ἄρ. Μ. 9940. ¹⁻⁴). Εἰκοσιοκτῶ ἄμορφα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὄστρακα. Ὁ πηλός εἶναι συνήθως καστανός ἀναμειγμένος μετ' ἄμμου ἢ καὶ ψηγγμάτων μαρμαρυγίου. Ἡ ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια εἶναι συνήθως λεία καὶ ἀστίλβωτος. Στίλβωσιν φέρουν τὰ ὄστρακα 1, 7, 15 (πιν. 3) καὶ 2, 3 (πιν. 4). Τὸ ὄστρακον 12 (πιν. 3) φέρει ἐρυθρὸν χρῶμα καὶ στίλβωσιν.

ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΙΣ. Εἰς τὰ μονόχρωμα ἢ ἀπόχρωσις τοῦ ἐρυθροῦ χρώματος τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας ποικίλλει (ἀνοικτὸν ἐρυθρόν, κιτρινέ-

7. Διὰ τοῦ ὄρου «Στίλβωσις» ἐννοεῖται στίλβωσις ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς καὶ ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας.

ρυθρον, ἐρυθρόν, κατέρυθρον. καστανέρυθρον, καστανομέλαν). Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ δοστράκου 10 (πιν. 2) διακρίνονται τὰ ἴχνη στιλβώσεως⁸, ὑπάρχει δὲ καὶ μέλαν κυκλικὸν τμήμα («fleckig»)⁹. Εἰς τὰ παλαιότερα

ΣΧ. 2. Μονόχρωμα Ἀρχαιοτέρας Νεολιθικῆς (1 : 1).

μονόχρωμα ἀνήκουν καὶ τὰ διὰ πλαστικῶν θηλῶν διακεκοσμημένα τεμάχια (πιν. 2 : 2-5).

Τὸ πρόκιμον γραπτὸν δοστρακον (πιν. 4 : 1) φέρει διακόσμησιν ἐξωτερικῶς καὶ ἐσωτερικῶς δι' ἐρυθροκαστάνου παχείας ἀλοιφῆς ἐπὶ ὑπολεύκου βάθους. Ἐξωτερικῶς τὸ σχέδιον ἀποτελεῖται ἐκ τεθλασμένων ταινιῶν ἐξηρτημένων πιθανὸν ἐκ μιᾶς ὀριζοντίας¹⁰. Ἡ ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια φέρει τρεῖς κατακορύφους ταινίας.

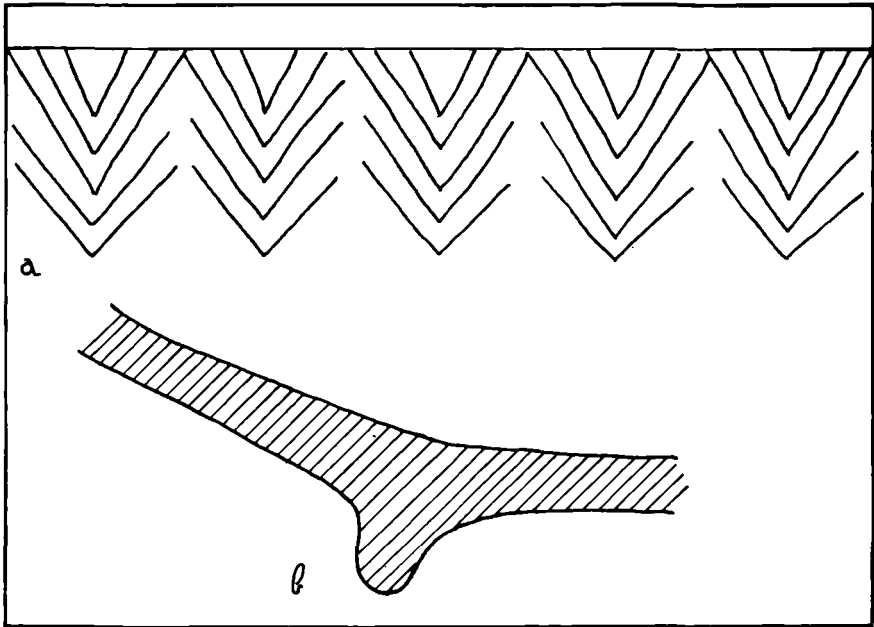
8. Ὁ τρόπος αὐτὸς στιλβώσεως εἶχε διακοσμητικὸν χαρακτῆρα (Δ-Σ, σελ. 161).

9. Otzaki I, σελ. 74.

10. Ἡ Αὐγή, σελ. 132.

Τά έμπίεστα εξετάζονται καθ' ομάδας βάσει τών σχεδίων διακοσμήσεως ¹¹.

α) Διακόσμησης διά τών δακτύλων (πιν. 3 : 1) άρχομένη από τής βά-

ΣΧ. 3. Έμπίεστα Άρχαιότερας Νεολιθικής (1 :).

σεως του λαιμού κατακορύφως επί του σώματος του άγγείου προς δημιουργίαν κυματοειδούς έπιφανείας.

β) «Τσιμπητά» (Fingerzwicken) (πιν. 3 : 2). Έ κόσμησις άρχεται από όρισμένου ύψους του άγγείου και τίθεται εις έπαλληλους όριζοντίας σειράς.

γ) Διακόσμησης διά του δνυχος (πιν. 3 : 3-7) ή όποία εις τά περισσότερα τίθεται άμελώς εις τό δστρακον 7 ύπάρχει σχέδιον (όριζόντια σειραι) εις τό μέσον δέ τών άποτυπωμάτων του δνυχος διακρίνεται όριζοντία άβαθής γραμμή την όποίαν έσυρον πρό τής διακοσμήσεως διά νά τηρηθῆ προφανώς ή εϋθειά εις τάς σειράς.

δ) Διακόσμησης δι' έργαλείου (πιν. 3 : 8-11 και 13-15) αιχμηροϋ άπλως διά του όποίου έχάρασσον επί τής έπιφανείας ποικίλλα σχέδια

11. Άκολουθείται ή όρισθείσα εκ τών έμπιέσεων εις Ότζάκι Μαγούλα σειρά (Otzaki I, σελ. 73 κ. έξ.),

(ἀρ. 8 - 11) ἢ ἄλλου τινος τομῆς ὀσειδοῦς (13), κυκλικῆς (14), τριγωνικῆς (15). Ἡ διακόσμησις τοῦ ὀστράκου 11, ἐκ πίθου (;), ἀποτελεῖται ἐκ συστάδων γωνιῶν πιθανώτατα (σχ. 3 : α).

ε) «Cardium» (πιν. 4). Δώδεκα συνολικῶς ὀστρακα φέροντα διάφορα σχέδια εἰς πυκνὰς ἢ ἀραιὰς εὐθείας ἢ τεθλασμένους γραμμάς.

στ) Ἐγχάρακτον γραπτὸν (πιν. 3 : 12). Συνδυασμὸς ἐρυθροῦ ἐστίλβωμένου χρώματος καὶ ἐγγαράξεως δι' ἐργαλείου.

ΣΧΗΜΑΤΑ. 1) Ἐνοικταὶ σφαιρικαὶ φιάλαι μὲ χεῖλη κλίνοντα ἐλαφρῶς πρὸς τὰ ἔξω (σχ. 2 : α, ια) καὶ βάσιν χαμηλὴν δακτυλιοειδῆ (πιν. 1 καὶ σχ. 2 : β).

2) Ἐνοικταὶ ἡμισφαιρικαὶ φιάλαι¹² μὲ χεῖλη χωριζόμενα ἐκ τοῦ σώματος τοῦ ἀγγείου δι' ἐγγαράξεως ἢ ἐντομῆς (σχ. 2 : β, γ).

3) Ἐνοικταὶ σφαιρικαὶ φιάλαι μετὰ λαιμοῦ (σχ. 2 : δ, ε. σχ. 4 : α).

4) Ἐνοικταὶ λεκάναι ἢ πινάκια (σχ. 2 : στ, ζ· σχ. 4 : β). Μία ἐπίπεδος βάσις (σχ. 2 : η).

5) Τὸ χεῖλος ιβ (σχ. 2) δὲν εἶναι σύνηθες.

B. ΜΕΣΗ ΝΕΟΛΙΘΙΚΗ : Ἐνετάχθησαν εἰς τὴν περίοδον 35 ὀστρακα : Δύο ἐρυθρὰ μονόχρωμα (A₁) καὶ τριάκοντα τρία γραπτὰ dark on light (πιν. 5, 6, 7)¹³.

1. Ἐρυθρὰ Μονόχρωμα (A₁) (πιν. 6 : 1 - 2 - ἀρ. Μ. 9942._α). Δύο χεῖλη ποτηριῶν (;) Πηλὸς ἐρυθρὸς καθαρὸς. Ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια ἐπικεχρισμένη δι' ἐρυθρὰς ἀλοιφῆς. Στίλβωσις (σχ. 4 : γ, δ).

2. Γραπτὰ (πιν. 5, 6, 7 - ἀρ. Μ. 9942.₁).

πιν. 5. ἀρ. 1—3. Μικρὰ ὀστρακα. Πηλὸς καστανὸς ἀναμειγμένος μετ' ἄμμου. Στίλβωσις ἐξωτερικῶς (A₃β).

ἀρ. 4. Τμήμα τετραπλεύρου σκεύους. Πηλὸς ὄχροκίτρινος καθαρὸς. Ἐλαφρὰ στίλβωσις (A₃β) (σχ. 4 : ια).

ἀρ. 5. Τρία ὀστρακα. Πηλὸς καστανός. Στίλβωσις (A₃β).

ἀρ. 6. Τμήμα ἐκ τοῦ σώματος ἀγγείου. Πηλὸς καστανός. Στίλβωσις (A₃β).

ἀρ. 7. Τμήμα ἐκ τῆς βάσεως λεκάνης. Πηλὸς καστανός. Στίλβωσις (A₃β). Διάμετρος βάσεως 0,17 (σχ. 4 : ιβ).

ἀρ. 8. Τμήμα ταινιωτῆς λαβῆς μετὰ τμήματος ἐκ τοῦ σώματος τοῦ ἀγγείου. Πηλὸς καστανέρυθρος. Στίλβωσις.

12. Κατὰ πιθανὴν συμπλήρωσιν (Otzaki I, σελ. 54) ἐκ τοῦ αὐτοῦ σχήματος ἀγγείου προέρχονται καὶ τὰ διὰ πλαστικῶν θηλῶν διακεκοσμημένα ὀστρακα.

13. Ἐπὶ τοῦ πίνακος 7 εἰκονίζεται ἡ ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια τῶν ὀστράκων τοῦ πίνακος 6.

- ἀρ. 9. Τμήμα ἐκ τοῦ σώματος ἀνοικτοῦ ἀγγείου. Πηλὸς καστανὸς ἀναμειγμένος μετ' ἄμμου. Στίλβωσις (A3β).
- ἀρ. 10. Χεῖλος λεκάνης. Πηλὸς καστανὸς ἀναμειγμένος μετ' ἄμμου. Στίλβωσις ἐλαφρά. (A3ε) (σχ. 4 : ι).
- ἀρ. 11. Τμήμα ἐκ τῆς βάσεως λεκάνης. Πηλὸς καστανέρυθρος. Στίλβωσις. (A3β). Διαμ. βάσεως 0,22 (σχ. 4 : ιγ).
- πιν. 6. ἀρ. 3. Τμήμα ἐκ τοῦ σώματος ἀγγείου. Πηλὸς καστανέρυθρος ἀναμειγμένος μετ' ἄμμου. Στίλβωσις ἐξωτερικῶς (κόσμημα ἀστίλβατον) (A3γ).
- ἀρ. 4-13. Χεῖλη λεκανῶν. Πηλὸς καστανὸς ἢ καστανέρυθρος. Στίλβωσις (A3β). (σχ. 4 : στ, ζ, η διὰ πιν. 6 : 6, 8, 12).

ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΙΣ. Τὰ ἐρυθρὰ μονόχρωμα ὄστρακα (A₁) φέρουν ἐξωτερικῶς ἐλαφρῶς κυματοειδῆ ἐπιφάνειαν (ἐνθυμίζουσιν τὰ «ραβδωτὰ» Γ 1α 3).

Τὰ γραπτὰ ἐντάσσονται εἰς τὴν τεχνοτροπία τῆς Νοτιοανατολικῆς Θεσσαλίας¹⁴, παρατηρεῖται δὲ κατ' ἐξοχὴν ὁ πυκνὸς ρυθμὸς Τσαγγλίου. Εἶναι διακεκοσμημένα διὰ τῆς τεχνικῆς dark on light καὶ ἐπικρατεστέρα εἶναι ἢ κατηγορία A3β.

α) A3β) : Τέσσαρα τεμάχια (πιν. 5 : 1 - 4) ἐνθυμίζουν τὴν τοπικὴν τεχνοτροπία τοῦ Σέσκλου ἐκ τῶν χρωμάτων κοσμήματος καὶ βάθους (ἀνοικτὸν ἢ ζωηρὸν ἐρυθρὸν ἐπὶ λευκοκιτρίνου) καὶ ἐκ τῶν σχεδίων διακοσμήσεως (τεθλασμένα γραμμαὶ κατ' ἀραιὰ ἢ πυκνὰ διαστήματα (ἀρ. 2, 3) καὶ τὸ φλογωτὸν ἢ ὀδοντωτὸν κόσμημα (ἀρ. 4).

Τὰ περισσότερα ὄστρακα ἀνήκουν εἰς τὸν πυκνὸν ρυθμὸν Τσαγγλίου. Χαρακτηριστικὸν διάκοσμον τοῦ ρυθμοῦ φέρει ἢ βάσις ἀρ. 11 (πιν. 5) ἐκ λεκάνης, διὰ βαθέος ἐρυθροῦ χρώματος ἐπὶ κιτρίνου βάθους. Ἡ ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια, ἐπίσης διακεκοσμημένη φέρει ἴχνη καύσεως εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ μὴ διακρίνεται τὸ σχέδιον τῶν κοσμημάτων. Χαρακτηριστικὴ τοῦ ρυθμοῦ εἶναι καὶ ἡ κόσμησις εἰς τὴν περιοχὴν τῶν χεϊλέων. (πιν. 6, 7 : ἀρ. 4 - 9). Τὸ χεῖλος 4 φέρει ἐσωτερικῶς τὸ δικτυωτὸν κόσμημα¹⁵.

Τὰ ὄστρακα 5 - 7 (πιν. 5) καὶ 10 - 13 (πιν. 6, 7) ἐνετάχθησαν εἰς τὴν φάσιν τῆς «παρακμῆς» τῶν γραπτῶν τῆς Μέσης Νεολιθικῆς. Ἡ στίλβωσις τῶν κοσμημάτων πραγματοποιεῖται προτοῦ ξηρανθῆ τὸ ἐρυθρὸν χρῶμα καὶ τὸ φλογωτὸν κόσμημα τυποποιεῖται¹⁶ (πιν. 5 : 6).

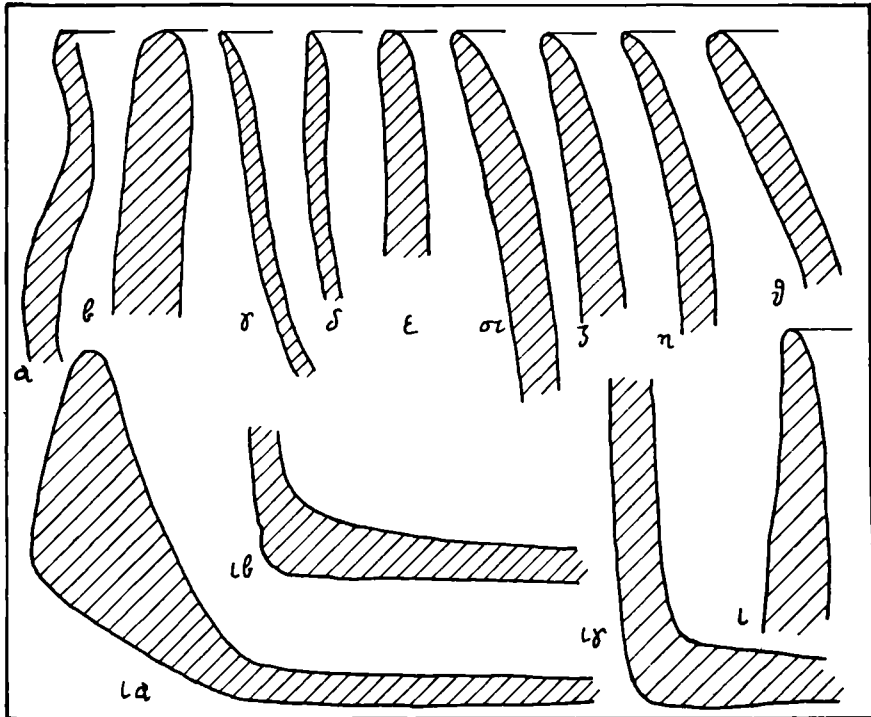
14. Pp. Th., σελ. 14.

15. Ὄστρακα ἐκ Πυράσου φέροντα δικτυωτὸν κόσμημα εἶναι σύγχρονα πρὸς τὰ τοῦ πυκνοῦ ρυθμοῦ (Θεσσαλικά Β, 1959, σελ. 50).

16. Θεσσαλικά Β, 1959, σελ. 52.

β) Α 3 ε : Ξεστόν δστρακόν (πιν. 5 : 10) διακεκοσμημένον ἐξωτερικῶς καὶ ἐσωτερικῶς δι' ὀριζοντίων ταινιδῶν.

γ) Α 3 γ(;) Ἐν δστρακόν (πιν. 6 : 3). Τὸ ἐρυθρὸν γραμμικὸν κό-

ΣΧ. 4. Ἐμπόστια Ἀρχαιοτέρας (α, β) - Γραπτὰ Μέσης Νεολιθικῆς (1 : 1).

σῆμα εἶναι ἀστίλβωτον ἐπὶ τῆς καστανεύθρου ἐστιλβωμένης ἐπιφανείας τοῦ πηλοῦ. Τὸ ἐρυθρὸν κόσμημα ἐσωτερικῶς εἶναι μᾶλλον τυχαῖον (πιν. 7 : 3).

ΣΧΗΜΑΤΑ : 1) Ποτήρια ἄωτα (:) (σχ. 4 : γ, δ) πιθανώτατα μὲ βάσιν ἐπίπεδον.

2) Φιάλαι - λεκάναι μὲ περισσότερον (σχ. 4 : ε, θ, ι) ἢ ὀλιγότερον (σχ. 4 : στ, ζ, η) κατακόρυφα τοιχώματα καὶ βάσιν ἐπίπεδον (σχ. 4 : ιβ, ιγ).

3) Τμῆμα ταινιωτῆς λαβῆς (πιν. 5 : 8).

4) Τετράπλευρον σκευὸς (πιν. 5 : 4 - σχ. 4 : ια διαγώνιος τομὴ - ἀρ.Μ. 9942.1). Ἐκ τοῦ σωζομένου τμήματος, τὸ σκευὸς φέρει ἀνισοῦψή πλευρικὰ τοιχώματα (0,04 - 0,05) καὶ χεῖλος πιθανώτατα κυματοειδὲς ἔχον τὸ χαμη-

λότερον μέρος αὐτοῦ εἰς τὴν ἀκμὴν τῶν πλευρικῶν τμημάτων. Ἡ ἀκμὴ αὕτη, μολονότι τὰ τοιχώματα εἶναι λεπτά, εἶναι παχεῖα ἐνισχυμένη ἐξωτερικῶς διὰ προσθέσεως πηλοῦ πιθανώτατα μετὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ σκεύους καὶ πρὸ τῆς διακοσμῆσεως. Γραπτὴ διακόσμησις ὑπάρχει καὶ καὶ ἐσωτερικῶς, τὸ σχέδιον τῶν κοσμημάτων ὁμοῦ δὲν διακρίνεται σαφῶς διότι ὑπάρχουν ἴχνη κάυσεως. Στοιχεῖα δεικνύοντα ὅτι τὸ σκεῦος ἐστηρίζετο ἐπὶ ποδῶν ἢ ἄλλης τινὸς βάσεως δὲν ὑπάρχουν¹⁷. Ἡ λειτουργία τοῦ σκεύους εἶναι ἐπίσης προβληματικὴ¹⁸.

Γ. ΥΣΤΕΡΑ ΝΕΟΛΙΘΙΚΗ: Εἰς τὴν περίοδον ἐντάσσονται 103 ὄστρακα : γραπτὰ (πιν. 8 - ἀρ. Μ. 9944), τεφρὰ ἐπὶ τεφροῦ (πιν. 9 : 5 - 11 ἀρ. Μ. 9945), μελανοβαφῆ (πιν. 10 καὶ 11 - ἀρ. Μ. 9946) καὶ ἐγχάρακτα (πιν. 9 : 1 - 4 - ἀρ. Μ. 9943). Ἐκ τῶν 103 ὄστράκων εἰκονίζονται 59 καὶ ἐπ' αὐτῶν, ὡς σπουδαιότερων, στηρίζεται ἡ ἐξέτασις τῶν κατηγοριῶν τῶν ρυθμῶν τῆς περιόδου. Ἐκ τῶν λοιπῶν 44 μὴ εἰκονιζομένων, τὰ 41 εἶναι ὄστρακα μελανοβαφῆ μικρὰ καὶ ἄμορφα.

1. Γ ρ α π τ ἄ (πιν. 8 καὶ πιν. 9 : 11 - 13). Εἰκοσιτρία ὄστρακα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ περισσότερα εἶναι μικρὰ, κακῶς διεσωσμένα ἐνίοτε, τεμάχια.

α) Μελανὰ ἐπὶ ἐρυθροῦ (πιν. 8).

- ἀρ. 1. Τμήμα ἐκ τοῦ σώματος μεγάλου ἀγγείου. Πηλὸς καστανός. Τοιχώματα παχεῖα μὲ τεφρὸν πυρήνα. Στίλβωσις ἐξωτερικῶς (B 3 δ ἢ B 3 α 2 β).
- ἀρ. 2. Τμήμα ἐκ σώματος ἀγγείου. Πηλὸς καστανός. Ἐλαφρὰ στίλβωσις ἐξωτερικῶς. Κόσμημα ἀστίλβωτον (B 3 δ).
- ἀρ. 3. Χεῖλος. Πηλὸς κατέρυθος. Στίλβωσις. (B 3 α 2 β).
- ἀρ. 4. Τμήμα σκεύους (;) Πηλὸς καθαρὸς ὠχροκίτρινος. Στίλβωσις. (σχ. 5 : γ) (B 3 α 3).
- ἀρ. 5. Πέντε τεμάχια ἐκ πέντε διαφορετικῶν ἀγγείων. Πηλὸς τεφρὸς εἰς δύο ἐξ αὐτῶν, ἐρυθρωπὸς εἰς τὰ λοιπὰ. Στίλβωσις ἐξωτερικῶς. Κόσμημα ἀστίλβωτον. (B 3 δ ἢ B 3 ε).

β) Μελανὰ ἐπὶ λευκοῦ (πιν. 8).

- ἀρ. 6. Τμήμα ἐκ τοῦ ἄνω σώματος ἀγγείου. Πηλὸς κιτρινωπὸς ἀναμειγμένος μετ' ἄμμου. Ἐπιφάνεια ἀστίλβωτος. Κόσμημα ἐστίλβωμένον (B 3 α 3).
- ἀρ. 10. Τμήμα λαβῆς. Πηλὸς ἐρυθρωπὸς ἀναμειγμένος μετ' ἄμμου. Τεφρὸς πυρήν. Ἐπιφάνεια ἀστίλβωτος. Κόσμημα ἐστίλβωμένον (B 3 α 3).

17. Τὸ ἐλλεῖπον τμήμα ἐκ τοῦ πλευρικοῦ τοιχώματος, ἀποκεκολλημένον προφανῶς, καὶ τὸ θραύσμα εἰς τὴν κορυφὴν τῶν τριῶν ἐδρῶν εἶναι πιθανόν ὅτι δηλοῦν τὴν θέσιν ποδὸς στηρίξεως.

18. Δ - Σ, σελ. 182· Neolithic Greece, σελ. 41 - 44.

- ἀρ. 12. Χεῖλος λεκάνης φεροῦσης καθέτως τετριμμένην ἀπόφυσιν. Πηλὸς ὄχροκίτρινος. Στίλβωσις. (σχ. 5 : β) (B 3 α 2 α).
 ἀρ. 13. Τμήμα ἐκ τοῦ σώματος ἀγγείου. Πηλὸς ἐρυθροπός. Στίλβωσις (B 3 α 3).

γ) Πολύχρωμα με λευκὸν βάθος (πιν. 8).

- ἀρ. 7,8. Χεῖλη. Πηλὸς καστανός. Στίλβωσις. (σχ. 5 : στ., ζ) (B 3 γ).
 ἀρ. 9. Τμήμα ἐκ τοῦ σώματος ἀγγείου. Πηλὸς κίτρινος. Ἐπιφάνειαι ἀστίλβωτοι. Κόσμημα ἐστιλβωμένον (B 3 γ).
 ἀρ. 11. Χεῖλος λεκάνης φεροῦσης ρινοειδῆ ἄτητον ἀπόφυσιν, ὑπὲρ τὴν ὁποίαν τὸ χεῖλος σχηματίζει ὀξεῖαν κορυφήν. Πηλὸς καστανός. Στίλβωσις, ἐπιμελεστέρα ἐσωτερικῶς (σχ. 5 : α) (B 3 β).

ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΙΣ : Ὁρισμένοι κατηγορίαί τῶν ρυθμῶν Διμηνίου I, Π καὶ IV ἀντιπροσωπεύονται διὰ τῶν ἀνωτέρω ὄστράκων.

Ρυθμὸς Τσαγγλίου (I) Γραμμικά ἀστίλβωτα μελανὰ κοσμήματα ἐπὶ τῆς ἐλαφροῦς ἐστιλβωμένης ἐπιφανείας τοῦ καστανοῦ πηλοῦ (πιν. 8 : 2 - B 3 δ) ἢ ἐπὶ ἐστιλβωμένου πορτοκαλλερυθροκίτρινου βάθους¹⁹ (πιν. 8 : 5 - B 3 δ ἢ B 3 ε).

Ρυθμὸς Ἀράπη (II) : Ἐστιλβωμένα, γραμμικά κυρίως, κοσμήματα 1) μελανὰ ἐπὶ ὑπολεύκου ἀστιλβώτου βάθους (πιν. 8 : 4, 6, 10 - B 3 α 3) 2) μελανὰ ἐπὶ τῆς κατερύθρου ἐπιφανείας τοῦ πηλοῦ (πιν. 8 : 3 - B 3 α 2 β) 3) μελανὰ καὶ ἐρυθρὰ ἐπὶ ὑπολεύκου ἐστιλβωμένου (πιν. 8 : 7, 8) ἢ ἀστιλβώτου (πιν. 8 : 9) βάθους (B 3 γ).

Ρυθμὸς κλασσικοῦ Διμηνίου (IV) : 1) Μελανὰ κοσμήματα ἐπὶ τῆς ὄχροκίτρινου ἐπιφανείας τοῦ πηλοῦ (πιν. 8 : 12 - B 3 α 2 α) ἢ ἐπὶ ὑπολεύκου ἐπιχρίσματος (πιν. 8 : 13 - B 3 α 3) 2) Πολύχρωμον με λευκὸν βάθος μόνον κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν ἐπιφάνειαν (πιν. 8, 9 : 11 - B 3 β).

Τὸ ὄστρακον 1 (πιν. 8) φέρον καστανομέλαν κόσμημα ἐπὶ καστανερύθρου βάθους εἶναι δυνατόν ἐκ τῶν στοιχείων του νὰ ἐνταχθῆ εἰς τὸν ρυθμὸν Τσαγγλίου ὡς B 3 δ ἢ Ἀράπη ὡς B 3 α 2 β²⁰.

ΣΧΗΜΑΤΑ : 1) Ἀνοικταὶ φιάλαι («Schallen») μετὰ χαμηλοῦ λαίμου ρυθμοῦ Ἀράπη, (σχ. 5 : δ - ζ) 2) Λεκάναι ρυθμοῦ κλασσικοῦ Διμηνίου. (σχ. 5 : α, β). Ἡ τομὴ γ (σχ. 5) προέρχεται ἐκ σκεύους ἀπροσδιορίστου σχήματος.

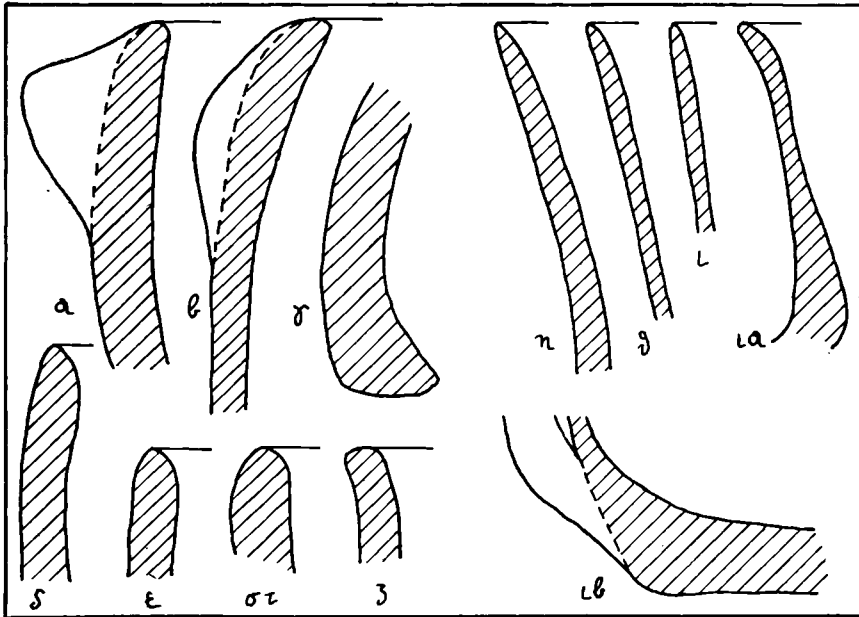
2. Τ ε φ ρ ᾶ ἐπὶ τ ε φ ρ ο ὕ (Γ 1 β) (πιν. 9 : 5 - 11α). Ὁκτῶ συνολικῶς ὄστρακα. Τὰ τοιχώματα εἶναι λεπτὰ ἐκ πηλοῦ καθαροῦ καὶ αἱ ἐπιφά-

19. Ἡ διακόσμησις αὐτὴ παρατηρήθη καὶ εἰς Ὁρχομενόν : Orchoim. II, σελ. 39· βλ. καὶ ἔγχρωμον πιν. IV, 3 ἐνθα τὰ χρώματα βάθους καὶ κοσμήματος ἰσχύουν καὶ διὰ τὰ ὄστρακα τοῦ παρόντος ὕλικου.

20. Αγαρί, σελ. 28 (διὰ B3δ) - σελ. 50 - 51 (διὰ B3α2β).

νειαί ἐλαφρῶς ἐστιλβωμέναι. (σχ. 4 : η, θ, ι, ια, ιβ. διὰ πιν. 9 : 5, 8, 7, 6, 11α).

ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΙΣ : Παρατηρεῖται ἡ συνήθης διακόσμησις τοῦ ρυθμοῦ.

ΣΧ. 5. Γραπτά Ὑστέρας Νεολιθικῆς καὶ Γιβ (1 : 1).

Μία πλατεῖα ταινία ἐξωτερικῶς καὶ ἐσωτερικῶς ἐπὶ τοῦ ἄκρου χεῖλους (τὸ ὄστρακον 5 φέρει ἐξωτερικῶς δύο λεπτοτέρας ταινίας) καὶ λεπταὶ γραμμαὶ ἢ γραμμαὶ μετὰ στιγμάτων ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ ἀγγείου, ὡς κυρία διακόσμησις. Ἡ στίλβωσις τῶν κοσμημάτων ποικίλλει : Τὰ κοσμήματα τῶν ὄστράκων 5 καὶ 9 εἶναι πλήρως ἐστιλβωμένα, ἐνῶ εἰς τὰ 7 καὶ 8 ἡ στίλβωσις ὑπάρχει μόνον ἐπὶ τῆς ταινίας τοῦ χεῖλους· τὸ ὄστρακον 6 φέρει ἀστιλβωτὰ κοσμήματα.

ΣΧΗΜΑΤΑ : 1) Ἄωτα ποτήρια. (σχ. 5 : η - ι) 2) Δοχεῖον μὲ κυλινδρικὸν ὑψηλὸν λαιμὸν καὶ σφαιρικὴν κοιλίαν²¹. (σχ. 5 : ια).

Ἡ τομὴ ιβ (σχ. 5) ἐξ ἀγγείου μὲ λαβὴν τριγωνικῆς τομῆς ἀρχομένην ἐκ βάσεως ἐπίπεδου δὲν ἀποτελεῖ σχῆμα τοῦ ρυθμοῦ.

21. Μολονότι τὸ σχῆμα τοῦτο θεωρεῖται χαρακτηριστικὸν τοῦ ρυθμοῦ Γιβ, οὐδὲν πλῆρες ἀγγεῖον ἔχει εὑρεθῆ (Αγαρί, σελ. 45).

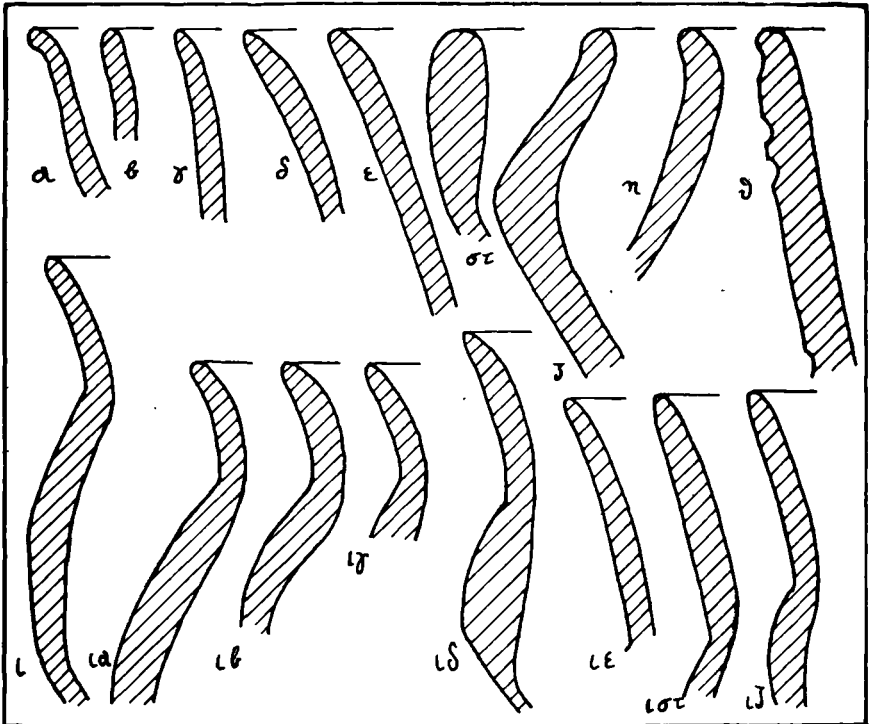
3. Μελανοβαφῆ (πιν. 10, 11). Ἀποτελοῦν τὸ $\frac{1}{3}$ τοῦ κεραμεικοῦ ὕλικου, 72 ὄστρακα. Ὅμοι ἐξετάζονται καὶ τὰ Ἐγγάρακτα (πιν. 9 : 1-4).
- πιν. 10. ἄρ. 1, 3, 6, 9. Πηλὸς καστανομέλας. Τοιχώματα λεπτά. Στίλβωσις 22 (Γ 1 α 1 Λαρίσης).
- ἄρ. 2. Χεῖλος λεκάνης. Πηλὸς τεφρομέλας. Στίλβωσις, καὶ ἐσωτερικῶς ἐπὶ τοῦ πηλοῦ (σχ. 6 : ε) (Γ 1 α 1).
- ἄρ. 5. Χεῖλος λεκάνης. Πηλὸς κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν ἥμισυ μέλας, κατὰ τὸ ἐσωτερικὸν ἕτερον ἥμισυ τεφροκάστανος. Στίλβωσις, καὶ ἐσωτερικῶς ἐπὶ τοῦ πηλοῦ (σχ. 6 : ια) (Γ 1 α 1 Ἀράπη).
- ἄρ. 4, 7, 8. Πηλὸς τεφροκάστανος ἀναμειγμένος μετ' ἄμμου. Στίλβωσις, καὶ ἐσωτερικῶς ἐπὶ τοῦ πηλοῦ (Γ 1 α 1).
- ἄρ. 10. Τμήμα λαβῆς. Πηλὸς τεφροκάστανος. Στίλβωσις ἐπὶ τοῦ πηλοῦ.
- ἄρ. 12, 14, 15. Χεῖλη ἀνοικτῶν ἀγγείων. Πηλὸς τεφρὸς ἢ τεφροκάστανος. Ἐλαφρὰ στίλβωσις ἐξωτερικῶς. (σχ. 6 : δ, γ, β) (Τσαγγλίου).
- ἄρ. 13. Χεῖλος. Πηλὸς τεφρὸς. Ἐλαφρὰ στίλβωσις ἐπὶ τοῦ πηλοῦ ἐξωτερικῶς (σχ. 6 : α) (Τσαγγλίου).
- ἄρ. 16. Τμήμα ἐκ τοῦ σώματος λεκάνης. Πηλὸς καὶ στίλβωσις ὡς καὶ εἰς τὸ ὑπ' ἄρ. 5 (πιν. 10). (Ἀράπη).
- ἄρ. 17, 18. Χεῖλη ἀνοικτῶν λέκανῶν. Πηλὸς καὶ στίλβωσις ὡς καὶ εἰς τὸ ὑπ' ἄρ. 5 (πιν. 10) (σχ. 6 : ζ, ιδ) (Ἀράπη).
- πιν. 11 ἄρ. 1, 2, 3 : Πηλὸς τεφροκάστανος. Ὅπτησις ἐνιαία. Τοιχώματα λεπτά. Στίλβωσις. (σχ. 6 : ι δι' ἄρ. 1) (Γ 1 α 3 Λαρίσης).
- ἄρ. 4. Τμήμα ἐκ βάσεως καὶ σώματος ἀγγείου. Πηλὸς τεφρὸς. Τοιχώματα παχέα. Στίλβωσις ἐξωτερικῶς (Γ 1 α 3 Λαρίσης).
- ἄρ. 5, 9, 13. Χεῖλη λέκανῶν. Πηλὸς καὶ στίλβωσις ὡς καὶ εἰς τὸ ὑπ' ἄρ. 5 (πιν. 10) (σχ. 6 : η, ιγ, ιβ) Ἀράπη).
- ἄρ. 6, 7, Χεῖλη λέκανῶν. Πηλὸς καστανός. Στίλβωσις (σχ. 6 : ιε, ιζ) (Ἀράπη ;).
- ἄρ. 8. Χεῖλος λεκάνης. Πηλὸς τεφροκάστανος. Στίλβωσις, καὶ ἐσωτερικῶς ἐπὶ τοῦ πηλοῦ (σχ. 6 : ιστ). Ἐγγάρακτα (πιν. 9).
- ἄρ. 1. Χεῖλος λεκάνης. Πηλὸς τεφρὸς ἀναμειγμένος μετ' ἄμμου. Ἐπιφάνειαι ἀστίλβωτοι (σχ. 6 : θ). (Τέλος Ὑστέρας Νεολιθικῆς).
- ἄρ. 2. Πηλὸς τεφρομέλας, Ἐπιφάνειαι ἀστίλβωτοι (Γ 2 Τσαγγλίου).
- ἄρ. 3. Πηλὸς καστανός. Στίλβωσις ἐξωτερικῶς (Γ 2 Ἀράπη).
- ἄρ. 4. Πηλὸς καστανός. Στίλβωσις ἐξωτερικῶς ἐπὶ τοῦ πηλοῦ (Γ 2 Ἀράπη).

ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΙΣ : Ρυθμὸς Τσαγγλίου (Ι) : 1) Μονόχρωμα φέροντα ἐξωτερικὴν στίλβωσιν ἀνοικτοτέραν καὶ ἐλαφροτέραν τῆς συνήθους μελαίνης (πιν. 10 : 12, 14, 15). 2) «Πρωτόγονα» Γ 1 α 1. Τρία ὄστρακα (πιν. 10 : 4, 7, 8) διακεκοσμημένα διὰ λευκῆς ἀστίλβωτου ἀλοιφῆς ἐπὶ μέλανος

22. Διὰ τοῦ ὄρου «Στίλβωσις» εἰς τὰ μελανοβαφῆ, ἐννοεῖται στίλβωσις ἐξωτερικῶς καὶ ἐσωτερικῶς ἐπὶ μέλανος ἐπιχρίσματος.

ἔστιλβωμένον βάθους. Ἐνταῦθα ἐντάσσεται καὶ τὸ χεῖλος 2 (πιν. 10) φέρον ἔστιλβωμένον κόσμημα. 3) Ἐγχάρακτον Γ 2 (πιν. 9 : 2).

Ρυθμὸς Ἀράπη (II) : 1) Γραπτὸν Γ1α1 (πιν. 10 : 5) δι' ἀστιλβώτου

ΣΧ. 6. Μελανοβαφή Ὑστέρας Νεολιθικῆς (1 : 1).

λευκοῦ χρώματος. 2) Κοσμήματα διὰ στιλβώσεως (πιν. 10 : 11· πιν. 11 : 6). 3) Εἰς τὰ ἀγγεῖα μετὰ λαιμοῦ αἱ πλαστικαὶ θηλαὶ ἐπὶ τοῦ ἄκρου χεῖλους καὶ ἡ ἐγχάραξις εἰς τὴν βάσιν τοῦ λαιμοῦ ἀποτελοῦν ἄλλοτε μὲν συμπληρωματικὰ κοσμήματα (πιν. 10 : 5· πιν. 11 : 4), ἄλλοτε δὲ τὰ μόνα κοσμήματα (πιν. 10 : 12· πιν. 11 : 6, 7, 11). 4) Ἐγχάρακτα Γ2 (πιν. 9 : 3, 4), μὲ λευκὸν χρῶμα ἐντὸς τῶν ἐγχαραράξεων.

Ρυθμὸς Λαρίσης (IV) : 1) Γραπτὰ Γ1α1 (πιν. 10 : 1, 3, 6, 9) δι' ἔστιλβωμένον λευκοῦ χρώματος. 2) «Rippled» Γ1α3 (πιν. 11 : 1, 2, 3). Ἐνταῦθα ἐντάσσεται καὶ τὸ τμήμα 4 (πιν. 11) τοῦ ὁποῖου αἱ ραβδώσεις (girpling) εἶναι περισσότερο ἀνάγλυφοι.

Εἰς τὸ τέλος τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς ἀνήκει πιθανώτατα τὸ ἐγχάρακτον χεῖλος ἀρ. 1 (πιν. 9).

ΣΧΗΜΑΤΑ. 1) Φιάλαι - λεκάναι ρυθμοῦ Τσαγγλίου (σχ. 6 : α - ε). 2) Ἐνοικταὶ λεκάναι μετὰ ὄμου σχηματισθέντος δι' ὀξείας κάμψεως, ρυθμοῦ Ἀράπη (σχ. 6 : ζ, η). 3) Ἐνοικταὶ λεκάναι μετὰ λαιμοῦ καὶ ὄμου ὡς ἰδιαιτέρων τμημάτων τοῦ ἀγγείου, ρυθμοῦ Ἀράπη (σχ. 6 : ιδ). 4) Λεκάναι μετὰ λαιμοῦ ρυθμοῦ Ἀράπη (σχ. 6 : ια - ιγ) καὶ Λαρίσης (σχ. 6 : ι). 5) Λεκάναι μετὰ λαιμοῦ ὑψηλοῦ ρυθμοῦ Ἀράπη ἢ Λαρίσης (σχ. 6 : ιε-ιζ). 6) Φιάλη τοῦ τέλους τῆς Νεολιθικῆς ἐποχῆς (σχ. 6 : θ).

II. ΕΙΔΩΛΙΑ

Δεκαεξ εἰδώλια (πιν. 12, 13 καὶ 16 : α - δ) ἐκ τῶν ὁποίων 10 εἶναι πήλινα καὶ 4 λίθινα νεολιθικά, καὶ 2 πήλινα μυκηναϊκά.

Ἐκ τῶν 14 νεολιθικῶν τεμαχίων, ὠρισμένα πιθανὸν ἀποτελοῦν λειτουργικῶς τμήματα ἀγγείων²³ (πιν. 12 : 3, 8 λαβαὶ - 6, 7 πόδες)· περιγράφονται καὶ ταῦτα ὡς εἰδώλια κατὰ τὴν μορφήν.

1ον (πιν. 12 - ἀρ. Μ. 9922) : Τὸ ἀριστερὸν ἡμισυ τοῦ ἀπὸ τῆς κοιλίας κάτω σώματος γυναικείου εἰδωλίου μετὰ τοῦ ἀριστεροῦ ποδός. Ἡ κοιλία φέρει μίαν ἀναδίπλωσιν, ἡ ἔδρα φέρει βαθεῖαν ἐγχάραξιν. Προφανῶς τὸ εἰδῶλιον ἦτο «στεατοπυγικόν»²⁴. Πηλὸς καθαρὸς ὀχροκίτρινος μετὰ πυρρῆνα. Ἐπιφάνεια καστανέρυθρος ἐστιλβωμένη. Ὑψος 0,07. (Μέσης Νεολιθικῆς).

2ον (πιν. 12 καὶ 13 - ἀρ. Μ. 9916). Γυναικίον εἰδῶλιον σωζόμενον ἀπὸ τῆς βάσεως τοῦ λαιμοῦ. Ἡ κεφαλὴ ἦτο ἐνθετος ἐξ ἄλλης ὕλης πιθανώτατα διότι ὑπάρχει ὅπῃ ἐντὸς τῆς κοιλότητος τῆς βάσεως τοῦ λαιμοῦ. Οἱ μαστοὶ δηλοῦνται ὑποτυπῶδως δι' ἐπικολλήσεως ἐπὶ τοῦ στέρνου βάλου πηλοῦ, ἐλλείπει δὲ ὁ ἀριστερός. Ἡ προέχουσα ἔδρα (πιν. 13) καὶ αἱ χεῖρες ἀπὸ τῶν ὤμων εἶχον ἐπίσης κατασκευασθῆ κεχωρισμένως καὶ ἐπεκολλήθησαν κατόπιν. Ὁ δεξιὸς ποὺς σώζεται ἀκέραιος καὶ κάτωθεν εἶναι ἐπίπεδος. Πηλὸς καστανὸς ἀναμεμιγμένος μετ' ὄμου. Ἐπιφάνεια ὀμαλὴ ἀλλ' ἀλείαντος. Ὑψος 0,06 - πλάτος κατὰ τοὺς ὄμους 0,055. (Μέσης Νεολιθικῆς).

3ον (πιν. 12 - ἀρ. Μ. 9923). Τριγωνικὴ κεφαλὴ ζώου μετὰ τμήματος τοῦ τραχήλου (λαβὴ ἀγγείου ;). Τὰ ὄτα προεξείχον. Τὸ στόμα δηλοῦται δι' ἐντομῆς. Πηλὸς καστανέρυθρος μετὰ ὀχροκίτρινον πυρρῆνα. Ἐπιφάνεια ὀχροκίτρινος ἐστιλβωμένη. Μήκος κεφαλῆς 0,055. (Μέσης Νεολιθικῆς).

4ον (πιν. 12 καὶ 13 - ἀρ. Μ. 9915). Κορμὸς γυναικείου εἰδωλίου ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ μέχρι τοῦ ὑπογαστρίου μετὰ ἐλλείποντα τὸν ἀριστερὸν μαστὸν καὶ τὴν ἀριστερὰν χεῖρα ἀπὸ τοῦ ὄμου. Ὁ κορμὸς ἔχει ἐλαφρὰν κλίσιν πρὸς τὰ κάτω καὶ ἀριστερά. Πηλὸς καθαρὸς ὀχρόλευκος. Ἐπιφάνεια ἐστιλβωμένη εἰς τὸ χρῶμα τοῦ πηλοῦ. Ὑπάρχει γραπτὴ γραμμικὴ διακόσμησις (Α3Β) ἐπὶ τῆς ράχεως καὶ ἐπὶ τοῦ στήθους. Ὑψος 0,055 - πλάτος κατὰ τοὺς ὄμους 0,046 (Μέσης Νεολιθικῆς).

5ον (πιν. 12 καὶ 13 - ἀρ. Μ. 9918). Ἄμορφον, πιθανὸν γυναικίον, εἰδῶλιον σωζόμενον ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ μέχρι τοῦ ὑπογαστρίου. Αἱ χεῖρες εἶναι ἀπλαῖ ἀποφύ-

23. Jahrbuch, 68, 1953, σελ. 1 κ.εξ. ἢ Αὐγή, σελ. 119.

24. Δ - Σ, πιν. 32 : 3, 6 - (διὰ σχῆμα εἰδωλίου).

σεις με ἀποκεκομμένα τὰ πρὸς τὰ ἔσω κλίνοντα ἄκρα αὐτῶν. Πλακωτὸν εἰς τὸ στήθος γίνεται κυλινδρικὸν ἀπὸ τοῦ ὀμφαλοῦ, ὃ ὁποῖος δηλοῦται ὡς ὀπὴ εἰς τὸ μέσον τοῦ κορμοῦ. Πηλὸς καστανοκίτρινος καθαρὸς. Ἐπιφάνεια ἀστίλβωτος με γραπτὴν διακόσμησιν (A3β) ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ τῆς ράχews. Ὑψος 0,043 - πλάτος κατὰ τοὺς ὤμους 0,06. (Τοῦ τέλους τῆς Μέσης Νεολιθικῆς).

6ον (πιν. 12 - ἀρ. Μ. 9920). Τμήμα ἐκ τοῦ κάτω ἡμίσεος εἰδωλίου (ποῦς ἀγγείου;). Ἐγχαράξεις δηλοῦν τὴν περιοχὴν τῆς κοιλίας καὶ τοῦ ἄκρου ποδός. Πηλὸς ἀνοικτὸς καστανός. Ἐπιφάνεια ὄχροκίτρινος ἐστιλβωμένη με ἴχνη γραπτῆς διακοσμῆσεως (A3β). Ὑψος 0,044 (Μέσης Νεολιθικῆς).

7ον (πιν. 12 - ἀρ. Μ. 9921). Κυλινδρικός λαιμὸς (ἢ ποῦς ἀγγείου;). Πηλὸς ὄχροκίτρινος πορώδης. Ἐπιφάνεια ἀστίλβωτος με γραπτὴν διακόσμησιν (A3β). Ὑψος 0,048.

8ον (πιν. 12 - ἀρ. Μ. 9924). Ἄμορφον εἰδῶλιον, κυλινδρικὸν εὐρυνόμενον κάτω πρὸς δημιουργίαν βάσεως (λαβὴ ἀγγείου;). Πηλὸς τεφρομέλας καθαρὸς. Ἐπιφάνεια καστανοκίτρινος ἐστιλβωμένη. Ὑψος 0,055. (Ὑστέρας Νεολιθικῆς).

9ον (πιν. 12 - ἀρ. Μ. 9917). Τμήμα ἐκ τοῦ ἄνω σώματος ἀμόρφου πλακωτοῦ εἰδωλίου. Πηλὸς τεφρομέλας ἀναμεμειγμένος μετ' ἄμμου. Ἐπιφάνεια ἀστίλβωτος. Ὑψος 0,04 - πλάτος κατὰ τοὺς ὤμους 0,06. (Ὑστέρας Νεολιθικῆς).

10ον (πιν. 12 - ἀρ. Μ. 9919). Τὸ ἀπὸ τῆς ὀσφρος κάτω ἡμισυ γυναικείου εἰδωλίου (πλαγία ὄψις). Προφανῶς τὸ εἰδῶλιον παρίσταται ἐνδεδυμένον. Πηλὸς καστανός. Ἐπιφάνεια ὄχρόλευκος ἐστιλβωμένη με γραπτὴν διακόσμησιν (B3a3). Ὑψος 0,048. (Ὑστέρας Νεολιθικῆς).

11ον (πιν. 16 : α - ἀρ. Μ. 9928). Ἐπίπεδος τριγωνικὴ κεφαλὴ μετὰ τμήματος τοῦ λαιμοῦ ἐκ λευκοῦ μαρμάρου. Ἡ κυρία, προφανῶς, ὄψις εἶναι ἐστιλβωμένη. Ὑψος 0,033 - πάχος 0,004. (Ὑστέρας Νεολιθικῆς).

12ον (πιν. 16 : β - ἀρ. Μ. 9926). Ἀκέραιον ἄμορφον εἰδῶλιον (;) ἐκ τεφρολεύκου μαρμάρου. Μῆκος 0,067 (Ὑστέρας Νεολιθικῆς).

13ον (πιν. 16 : γ - ἀρ. Μ. 9925). Τμήμα ἀμόρφου εἰδωλίου (;) ἐκ λευκοῦ μαρμάρου. Ὑψος 0,043. (Ὑστέρας Νεολιθικῆς).

14ον (πιν. 16 : δ - ἀρ. Μ. 9931. 2) Κεφαλὴ ἀκρολιθικοῦ εἰδωλίου²⁵ (;) ἐκ μαρμάρου. Μῆκος 0,045. (Μέσης ἢ Ὑστέρας Νεολιθικῆς).

15ον (πιν. 12 - ἀρ. Μ. 9927. 1). Μυκηναϊκὸν ἀκέφαλον γυναικεῖον εἰδῶλιον τοῦ τύπου «Ταῦ». Ὑψος 0,05 (LH III A₂).

16ον (πιν. 12 - ἀρ. Μ. 9927. 2). Κεφαλὴ μετὰ λαιμοῦ καὶ τμήματος τοῦ ὄμου γυναικείου μυκηναϊκοῦ εἰδωλίου, πιθανώτατα τοῦ τύπου «Φί». Ὑψος 0,029 (LH III A₂).

III. ΔΙΑΦΟΡΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ

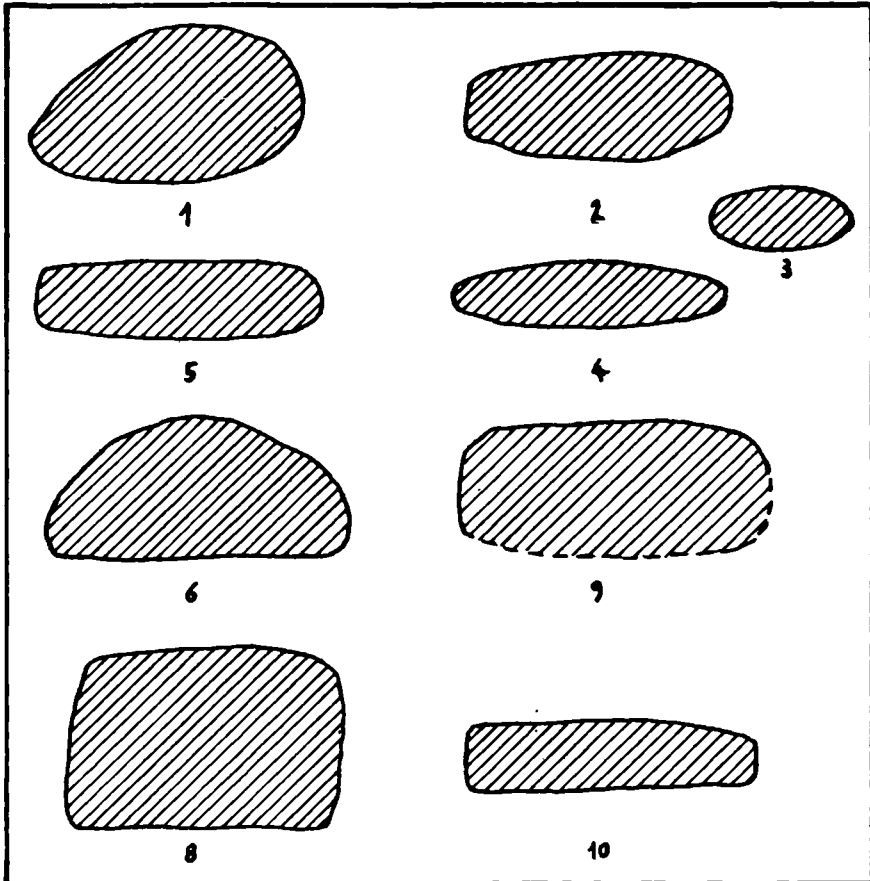
Π ε λ έ κ ε ι ς : Ἐκ τῶν ἔνδεκα πελέκεων (πιν. 14 καὶ 15), ἑπτὰ εἶναι ἀκέραιοι ἢ σχεδὸν ἀκέραιοι (πιν. 14 : 1 - 5, 7, 9) καὶ τρεῖς εἶναι τμήματα πελέκεων : δύο πτέρναι καὶ μία κόψις (πιν. 14 : 6, 8, 10). Ὑπάρχει καὶ μικρὸν τμήμα ἐκ τοῦ σώματος πελέκεως (πιν. 14 : 11).

Τὸ μῆκος τῶν πελέκεων εἶναι ἀπὸ 0,038 - 0,068 καὶ τὸ πλάτος ἀπὸ

25. Pr. Th. fig. 25 a-c.

0,02 - 0,042, αἱ δύο πτέρναι δὲ προέρχονται πιθανὸν ἐκ μεγαλύτερων πελέκεων. Ἡ ἐπιφάνεια τῶν περισσοτέρων εἶναι ἐστιλβωμένη.

Εἰς τὴν περιγραφὴν κατωτέρω, οἱ πελέκεες ὑπάγονται κατὰ τὸ σχῆμα

ΣΧ. 7. Τομαὶ πελέκεων (1 : 1).

εἰς τοὺς τύπους τοὺς ὁποίους ἐθέσπισεν ὁ Τσουντας ²⁶. Ἡ περιγραφὴ τοῦ χρώματος τοῦ πετρώματος αὐτῶν βασίζεται εἰς γεωλογικὴν ὁρολογίαν ²⁷. Τὸ πέτρωμα, σερπεντινίτης ²⁸, εἶναι ἐντοπίας προελεύσεως.

26. Δ - Σ, σελ. 307· χρονολόγησις, σελ. 314.

27. Τὰ πετρώματα, σελ. 198 κ. ἐξ.

28. Οἱ σερπεντινίται, ὡς πετρώματα, ἔχουν μικρὸν βαθμὸν σκληρότητος. Εἰδικῶς ὁμοῦ εἰς τὴν περιοχὴν Λαρίσης, οἱ σερπεντινίται ἔχουν σκληρότητα μεγαλυ-

Περιγραφή (πιν. 15 και 16 - πλαγία ὄψις· σχ. 7 ὀρίζονται τομαί).

1. Τύπου Α, ἀκέραιος ἐκ πρασίνου σερπεντινίτου μὲ λατύπας ἐκ σερπεντινίτου μαρμάρου ἀνοικτοῦ πρασίνου χρώματος. Ἐπιφάνεια λεία. Μήκος 0,058, πλάτος 0,038 (ἀρ. Μ. 9930. 1).

2. Τύπου Β, σχεδὸν ἀκέραιος ἐκ πρασίνου σερπεντινίτου μὲ μελανοπρασίνοὺς λατύπας. Ἀμφίκυρτος. Ἐπιφάνεια ἐλαφρῶς ἐστιλβωμένη. Μήκος 0,055, πλάτος 0,036 (ἀρ. Μ. 9930. 2).

3. Τύπου Β, ἀκέραιος, ἐκ σερπεντινίτου ἀνοικτοῦ πρασίνου χρώματος μὲ λατύπας αἱ ὁποῖαι σχηματίζουν νεφοειδῆ σχήματα. Ἀμφίκυρτος. Ἐπιφάνεια ἐστιλβωμένη. Μήκος 0,034, πλάτος 0,02 (ἀρ. Μ. 9930. 3).

4. Τύπου Β, ἀκέραιος ἐκ τεφρομέλανος σχιστολιθικοῦ σερπεντινίτου μὲ φλεβίδια ἀνοικτοῦ πρασίνου χρώματος. Ἀμφίκυρτος. Ἐπιφάνεια ἐστιλβωμένη. Μήκος 0,046, πλάτος 0,039 (ἀρ. Μ. 9930. 4).

5. Τύπου Β, ἀκέραιος ἐκ μέλανος σχιστολιθικοῦ σερπεντινίτου. Ἐπιπεδόκυρτος²⁹. Ἐπιφάνεια ἐστιλβωμένη. Μήκος 0,043, πλάτος 0,041 (ἀρ. Μ. 9930. 5).

6. Τύπου Β, πτέρνα ἐπιπεδοκύρτου πελέκεως ἐκ μελανοπρασίνου σερπεντινίτου. Ἐπιφάνεια ἐστιλβωμένη. Πλάτος 0,04 (ἀρ. Μ. 9930. 7).

7. Τύπου Β, σμίλη (:) ἐκ μελανοπρασίνου σχιστολιθικοῦ σερπεντινίτου. Ἐπιφάνεια ἐστιλβωμένη. Μήκος 0,032, πλάτος 0,029, πάχος 0,005 (ἀρ. Μ. 9930. 6).

8. Τύπου Γ, πτέρνα πελέκεως ἐκ πρασίνου κερατολίθου³⁰. Ἐπιφάνεια ἐστιλβωμένη. Πλάτος 0,035. (ἀρ. Μ. 9930. 10).

9. Τύπου Δ, τμήμα πελέκεως ἐκ σερπεντινίτου βαθέος πρασίνου χρώματος. Ἐλλείπουν ἡ ἑτέρα τῶν μακρῶν πλευρῶν καὶ ἡ κόψις κατὰ τὸ ἥμισυ. Ἐπιφάνεια ἐστιλβωμένη. Μήκος 0,068, πλάτος 0,042 (ἀρ. Μ. 9930. 9).

10. Τύπου Δ, κόψις πελέκεως ἐκ κερατολίθου χρώματος ἰώδους. Ἐπιφάνεια ἐλαφρῶς ἐστιλβωμένη. Μήκος 0,038, πλάτος 0,038 (ἀρ. Μ. 9930. 8).

11. Τμήμα ἐκ τοῦ σώματος πελέκεως ἐκ σερπεντινίου ὄφίτου. Ἐπιφάνεια ἐστιλβωμένη (ἀρ. Μ. 9930. 11).

Ἄλλα λίθινα ἀντικείμενα - Ὀστέινα ἀντικείμενα.

Παραλληλεπιπέδου σχήματος ἀκέραιον ἀντικείμενον ἐκ χαλαζίτου (:), ἀγνώστου χρήσεως (πιν. 14: 12 - ἀρ. Μ. 9937. 1). Αἱ δύο στεναὶ μακρὰ ἕδραι φέρουν στίλβωσιν. Μήκος 0,059, πλάτος 0,026.

Διάτρητα ψέλια (πιν. 16, 1 - ἀρ. Μ. 9932 2, 3, 4). Δύο κυκλικά ἐκ μέλανος καὶ πρασίνου στεατίτου καὶ ἔν ὄσειδες ἔλλειψοειδοῦς τομῆς ἐκ μέλανος κεροστιλβίτου, εἰς τὸ τρήμα τοῦ ὁποῖου ὑπάρχουν λεπτοὶ δακτύλιοι ἐκ τῆς διατρήσεως.

Τέσσαρα δισκία (πιν. 16: 3 - ἀρ. Μ. 9934) ἀγνώστου χρήσεως³¹, ἔν ἐκ χαλαζίτου, ἔν ἐκ σερπεντινίτου καὶ δύο ἐκ στεατίτου. Εἰς τὸ μεγαλύτερον, ἡ διάμετρος εἶναι 0,015 καὶ τὸ πάχος 0,005.

τέραν, ἀόφειλομένην εἰς μεταγενεστέραν ἀποκρυστάλλωσιν τῶν ὀρυκτολογικῶν συστατικῶν» : Τὰ Πετρώματα, σελ. 198.

29. Δ - Σ, σελ. 309.

30. Ὁ κερατόλιθος, σκληρότερος τοῦ σερπεντινίτου, ἐνυπάρχει εἰς μικρὰς ποσότητας ἐντὸς αὐτοῦ : Τὰ Πετρώματα, σελ. 244.

31. Ἡ Αὐγή, σελ. 82.

Τμήμα μαρμαρίνου κυλινδρικοῦ ἀντικειμένου (πιν. 16 : 4 - ἀρ. Μ. 9931. 3). Ἐπιφάνεια ἀστίλβωτος. Μῆκος 0,026, διάμετρος 0,014.

Μαρμάρινον ἐνώτιον, ἀκέραιον θεσσαλικοῦ τύπου³² (πιν. 16 : 5 - ἀρ. Μ. 9931. 4). Ἡ ἐντομή εἶναι λιαν ἀβαθῆς καὶ λεπτή. Ἐπιφάνεια ἐστιλβωμένη. Μῆκος 0,019, διάμετρος ἄνω 0,006.

Τμήμα μαρμαρίνου ἀγγείου (;) (πιν. 16 : 6 - ἀρ. Μ. 9931. 1).

Τριπτήρ μαρμαρίνος σχήματος «χελώνης» (κυρτοεπίπεδος) (πιν. 16 : 7 - ἀρ. Μ. 9931. 5). Μῆκος 0,041, πᾶχος 0,026.

Τοξοειδῆ ψέλια³³ (;) ἐκ μαρμάρου (πιν. 16 : 8, 9 - ἀρ. Μ. 9936. 1, 3). Εἰς τὸ ἄνω ἄκρον τῶν ἔφερον τρῆμα. Ἐπιφάνειαι ἐστιλβωμένα.

Ξέστρον μονόπλευρον (;) καὶ λεπίς τομῆς τραπεζίου ἐξ ὄψιανου (πιν. 16 : 10, 11 - ἀρ. Μ. 9933. 3, 2).

Λεπίς ἢ ξέστρον τομῆς τραπεζίου ἐκ μαρμάρου (πιν. 16 : 13 - ἀρ. Μ. 9933. 1).

Λεπίς τριγωνικῆς τομῆς ἐξ ὄστου (πιν. 16 : 12 - ἀρ. Μ. 9933. 4), ἐπικεχρισμένη διὰ μέλανος χρώματος. Ἀπομίμησις προφανῶς λεπίδος ὄψιανου³⁴.

Ὅστειναι βελόνας (πιν. 16 : 2 - ἀρ. Μ. 9936. 2, 4). Ἐπιφάνειαι ἐστιλβωμένα.

Ὅστρεον (πιν. 16 : 14 - ἀρ. Μ. 9935) φέρον ἐσωτερικῶς ἐρυθρὸν χρῶμα.

Πήλινα ἀντικείμενα (πιν. 16, 17).

«Κομβίον» (;) ἐκ καστανοτέφρου πηλοῦ (πιν. 16 : 15 - ἀρ. Μ. 9937. 3). Ἡ ἐσωτερικὴ πλευρὰ εἶναι κοιλῆ καὶ φέρει μικρὸν ἐξόγκωμα εἰς τὸ κέντρον.

Ἐξ πήλινα σφαιρίδια³⁵ καὶ τμήμα λιθίνου σφαιριδίου (;) (πιν. 17 : 1, 2, 4 καὶ 3 - ἀρ. Μ. 9938). Ὁ πηλὸς εἶναι τεφρὸς ἢ καστανός.

Δύο σφονδύλια (πιν. 17 : 5, 6 - ἀρ. Μ. 9937. 8, 4), ἐν σφαιρικὸν πεπλατυσμένον διαμέτρου 0,034 καὶ ἐν τετράπλευρον πλευρᾶς 0,031. Πηλὸς καστανός. Ἐπιφάνειαι ἐλαφρῶς ἐστιλβωμένα.

Πήλινον ἐνώτιον, ἀκέραιον Θεσσαλικοῦ τύπου (πιν. 17 : 7 - ἀρ. Μ. 9937. 2). Πηλὸς τεφρομέλας. Μῆκος 0,036, μέγιστη διάμετρος 0,016.

Τὸ τμήμα 8 (πιν. 17 - ἀρ. Μ. 9937. 6) προέρχεται πιθανὸν ἐξ ἐνωτίου ἢ πηνίου.

Πηνίον³⁶ πήλινον ἄνοπτον (πιν. 17 : 10 - ἀρ. Μ. 9937. 7). Πηλὸς καστανέρυθρος ἀναμειγμένος μὲ ἄμμοιο καὶ ἄχυρον. Μῆκος 0,07, διάμετρος 0,049.

Τὸ ἄνω τμήμα ἀγκίστρου ἢ βάρους (;) (πιν. 17 : 9 - ἀρ. Μ. 9932. 1). Πηλὸς τεφροκάστανος ἀναμειγμένος μετ' ἄμμοιο. Ἡ ὀπὴ ἠνοίχθη μετὰ τὴν ὀπτησιν. Μῆκος 0,04.

32. Ἡ Αὐγή, σελ. 83.

33. Τὸ ὕπ' ἀρ. 9 ὁμοιάζει πρὸς ὄστεινον ἀντικείμενον ἐκ Τσαγγλίου ἐρμηνευόμενον ὡς «bow for drilling?» (Pr. Th., σελ. 42).

34. Τὸ γεγονός τῶν ἀπομιμήσεων (μαρμαρίνης καὶ ὄστεινης), ἀγνωστον, ἀλλωθεν ἐπὶ τοῦ παρόντος, δηλοῖ ὅτι ἡ ἔννοια τῆς λεπίδος ἐταυτίζετο πρὸς τὴν ὄλην κατασκευῆς τῶν κατ' ἐξοχὴν λεπίδων, ἐκ κυριτολίθου ἢ ὄψιανου, καὶ πιθανὸν ὅτι ἡ ὄλη αὐτὴ δὲν ὑπῆρχεν εἰς ποσότητα.

35. Διὰ χρονολόγησιν σφαιριδίων : Ἡ Αὐγή, σελ. 119· Hesperia, 1962, σελ. 203.

36. Hesperia, 1962, σελ. 204.

IV. Σ Υ Μ Π Ε Ρ Α Σ Μ Α Τ Α

Ἡ ἐξέτασις τοῦ ἀνωτέρω ὕλικου ἔδειξεν ὅτι ἡ Μεσιανὴ Μαγούλα ἀποτελεῖ τυπικὸν νεολιθικὸν συνοικισμόν, ἡ διάρκεια ζωῆς τοῦ ὀπιοῦ ἐκτείνεται καὶ εἰς τὰς τρεῖς περιόδους τῆς Νεολιθικῆς ἐποχῆς. Τὸ γεγονός ὅτι εἰς τὴν κεραμεικὴν διεκρίθησαν φάσεις ἐντὸς τῶν περιόδων δὲν σημαίνει καὶ τὴν ὑπαρξίν τῶν ἀντιστοίχων στρωμάτων, πᾶσα δὲ προσπάθεια πρὸς ἀποκατάστασιν στρωματογραφίας ἐκ τοῦ ὕλικου τούτου θὰ κατέληγεν εἰς ἀναληθῆ εἰκόνα.

Τὰ συμπεράσματα τοῦ Τσουντα, ὡς τὰ μόνα προερχόμενα ἐξ ἀνασκαφῆς, δὲν διαφωτίζουν πολὺ τὸ θέμα τοῦτο. Ἀναφέρονται τὰ κάτωθι :

1) Ἡ ἐπιχώσις τῆς δοκιμαστικῆς τομῆς ἦτο «πολὺ ὁμοειδῆς καὶ σχετικῶς πολὺ καθαρὰ». Ἐκ ταύτης ἀπεδείχθη ἀπλῶς ἡ σκοπιμότης, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἀνασκαφέως, τῆς ἐπιχώσεως τοῦ λόφου (πύργος ἢ σκοπιά)³⁷.

2) Εἰς τὴν κορυφὴν καὶ τὴν βάσιν τοῦ λόφου ἀπεκαλύφθησαν λείψανα οἰκημάτων. Ἐκ τοῦ κειμένου πρέπει νὰ συμπεράνωμεν ὅτι τὰ λείψανα ταῦτα ἀνήκον εἰς τὴν «ἀρχαιότεραν περίοδον τοῦ λιθικοῦ αἰῶνος» (Ἀρχαιότεραν καὶ Μέσην Νεολιθικὴν δηλαδῆ), σαφεῖς ὅμως ἐνδείξεις δι' ἀκριβεστέραν χρονολόγησιν τῶν οἰκημάτων δὲν ἀναφέρονται.

3) Ὁ συνοικισμὸς ἤκμασε κατὰ τὴν ἀρχαιότεραν περίοδον τοῦ λιθικοῦ αἰῶνος, ἐκφράζεται μάλιστα ἡ πιθανότης ὑπάρξεως δύο φάσεων ἐντὸς αὐτῆς («ὅταν ὁ λόφος ἐπεχώσθη ὁ συνοικισμὸς πιθανῶς προὔπηρξεν»)³⁸. Αἰτιολόγησις τῶν ἀνωτέρω δὲν ἀναφέρεται.

4) Τὰ μελανοβαφῆ Γ 1 α ὄστρακα συνελέγησαν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ τύμβου ἢ κατὰ τὴν δοκιμαστικὴν ἀνασκαφὴν εἰς μικρὸν βάθος — μετ' αὐτῶν δὲ εὐρέθησαν καὶ τὰ Γ 1 β —³⁹.

Γενικῶς ὅμως διὰ τῶν ἀνωτέρω συμπερασμάτων γίνεται φανερόν, καὶ ἐκ τοῦ παρόντος ὕλικου ἐπαληθεύεται, ὅτι ὁ συνοικισμὸς τῆς Μεσιανῆς Μαγούλας διήρκεσε καθ' ὅλην τὴν Ἀρχαιότεραν καὶ Μέσην Νεολιθικὴν περίοδον, ὑπῆρχε δὲ καὶ ἐπὶ τινα χρόνον εἰς τὴν Ὑστέραν Νεολιθικὴν. Εἶναι δυνατὸν νὰ προστεθῆ ὅτι ἡ μετάβασις ἐκ τῆς Ἀρχαιοτέρας εἰς τὴν Μέσην καὶ ἐκ ταύτης εἰς τὴν Ὑστέραν νεολιθικὴν περίοδον ὑπῆρξεν συνεχῆς (ὄστρακα «Cardium» ἀφ' ἑνὸς — κεραμεικὴ παρακμῆς Α 3 β, ὄστρακα Γ 1 β καὶ εἰδώλια ἀφ' ἑτέρου).

37. Δ - Σ, σελ. 123 - 124. Ἄλλως ἐρμηνεύεται ὁ τύμβος ὑπὸ τῶν Wace - Thompson (Pr Th. σελ. 55).

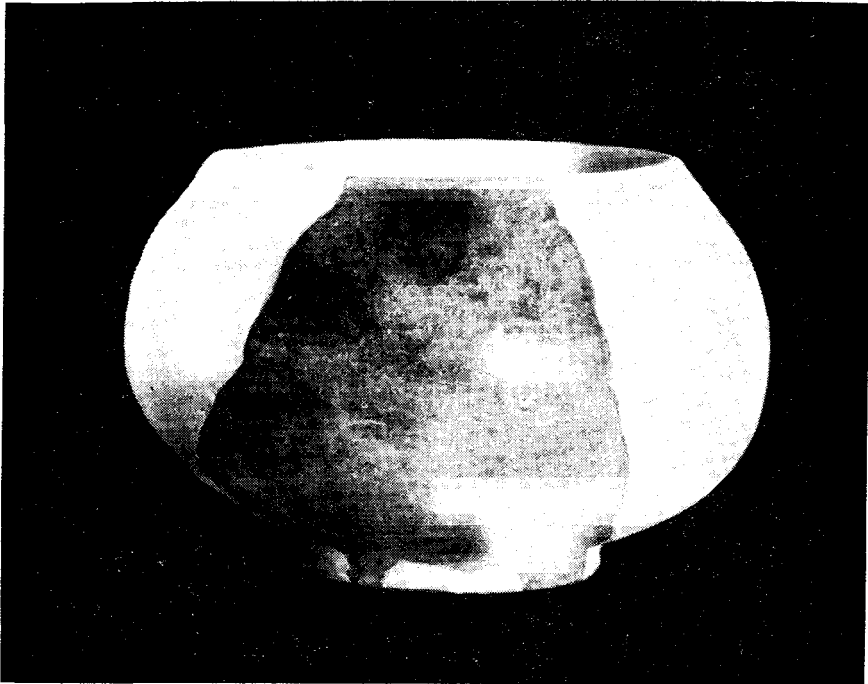
38. Δ - Σ, σελ. 123.

39. Δ - Σ, σελ. 241 καὶ 243.

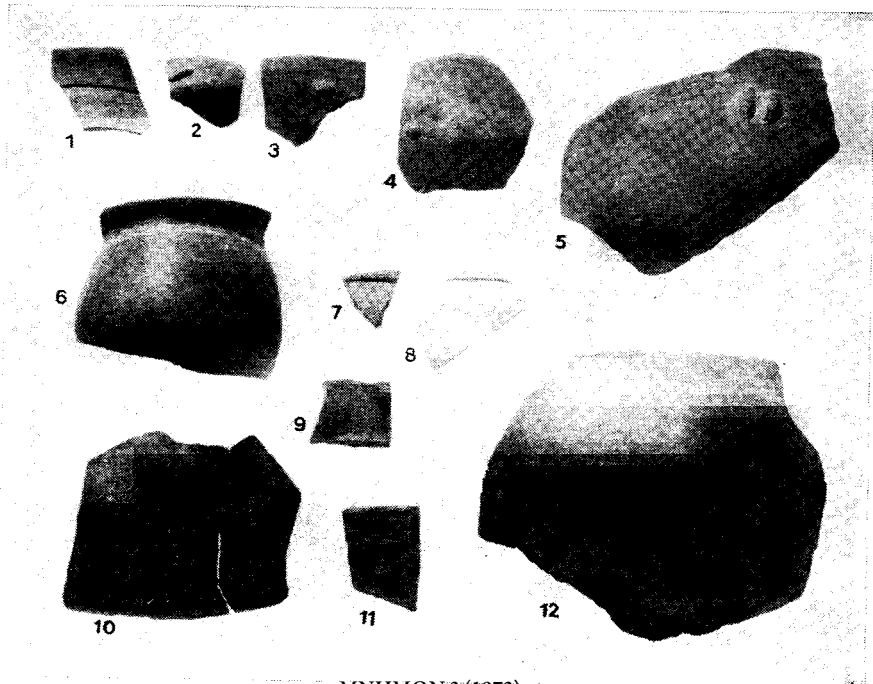
*Εν σχέσει τέλος πρὸς τοὺς γειτονικοὺς συνοικισμοὺς ἡ Μεσιανὴ ἐμφανίζει ὁμοιότητας πρὸς τὸν συνοικισμὸν τῆς Ὀτζάκι - Μαγούλας.

ΤΑΥΤΙΣΙΣ ΣΧΕΔΙΩΝ — ΠΙΝΑΚΩΝ

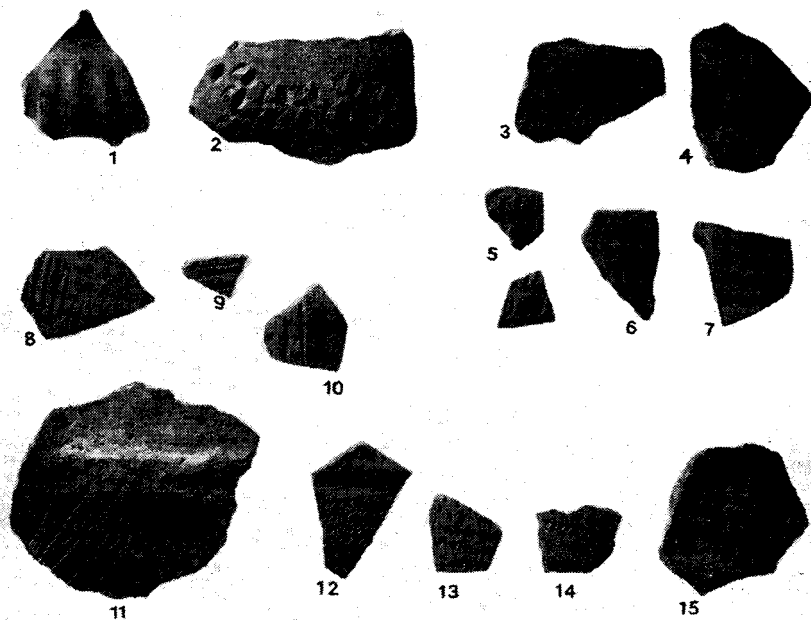
Σχέδιον 2	: α - στ	= πιν. 2	: 12, 7, 8, 6, 9, 11.
	η - ιβ	— πιν. 2	: 10, 2, 4, 5, 1.
Σχέδιον 3	: α	= πιν. 3	: 11.
	β	— πιν. 4	: 2.
Σχέδιον 4	: α, β	= πιν. 3	: 1, 6.
	γ, δ	= πιν. 6	: 1, 2.
	στ - θ	πιν. 6	: 6, 8, 12, 4.
	ι - ιγ	= πιν. 5	: 10, 4, 7, 11.
Σχέδιον 5	: α - γ	— πιν. 8	: 11, 12, 4,
	ε - ζ	πιν. 8	: 3, 7, 8.
	η - ιβ	— πιν. 9	: 5, 8, 7, 6, 11α.
Σχέδιον 6	: α - ε, ζ	— πιν. 10	: 13, 15, 12, 14, 2, 7.
	θ	— πιν. 9	: 1.
	ια, ιδ	— πιν. 10	: 5, 18.
	ι, ιβ, ιγ	— πιν. 11	: 1, 13, 9.
	ιε, ιστ, ιζ	— πιν. 11	: 6, 8, 7.

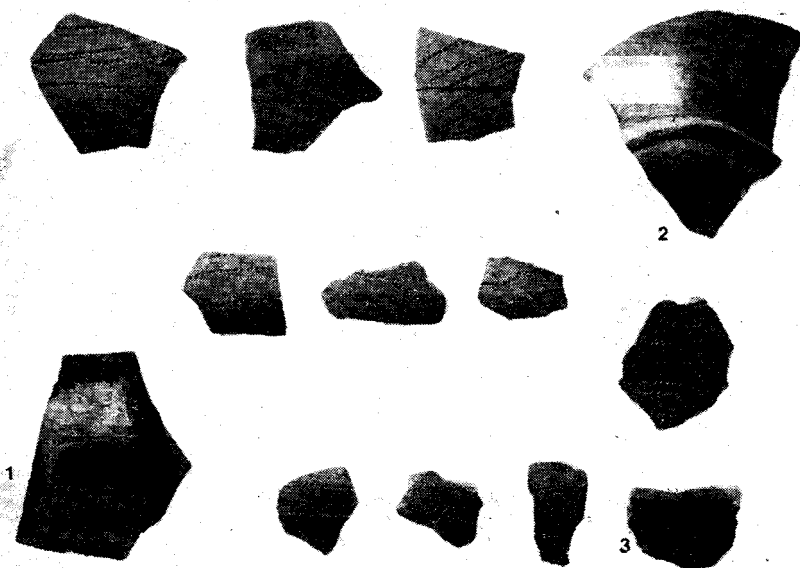
Πίν. 1. Μεσιανή Μαγούλα. Μονόχρωμος φιάλη τής Ἀρχαιότερας νεολιθικῆς.

ΜΝΗΜΩΝ 3 (1973)
 Πίν. 2. Μεσιανή Μαγούλα. Μονόχρωμα ἀρχαιότερας νεολιθικῆς.
 Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Ἰονίου Πανεπιστημίου
 Με τὴν ἀδεία τῆς Ἐταιρείας Μελέτης Νέου Ἑλληνισμοῦ

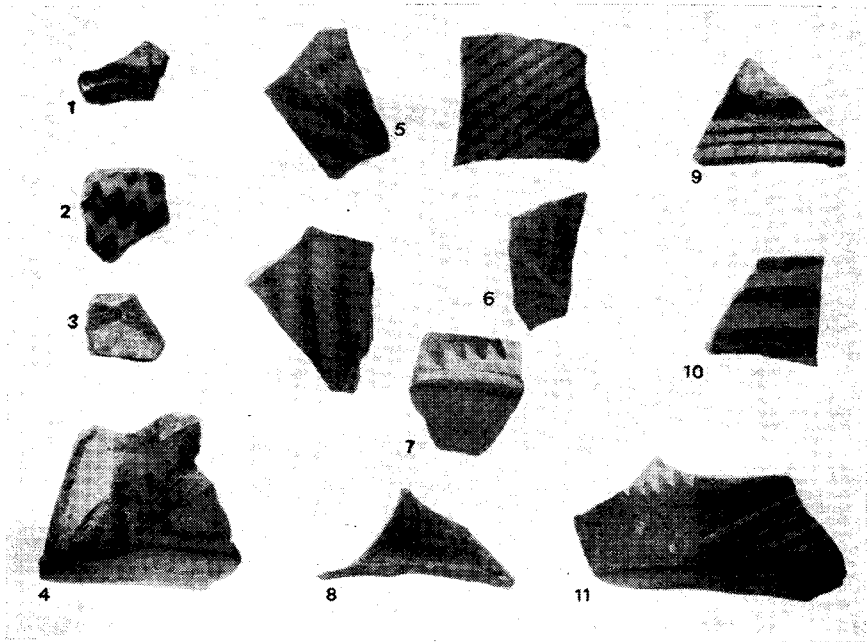

Πίν. 3. Μεσιανὴ Μαγούλα. Ἐμπιέστα ἀρχαιότερας νεολιθικῆς.

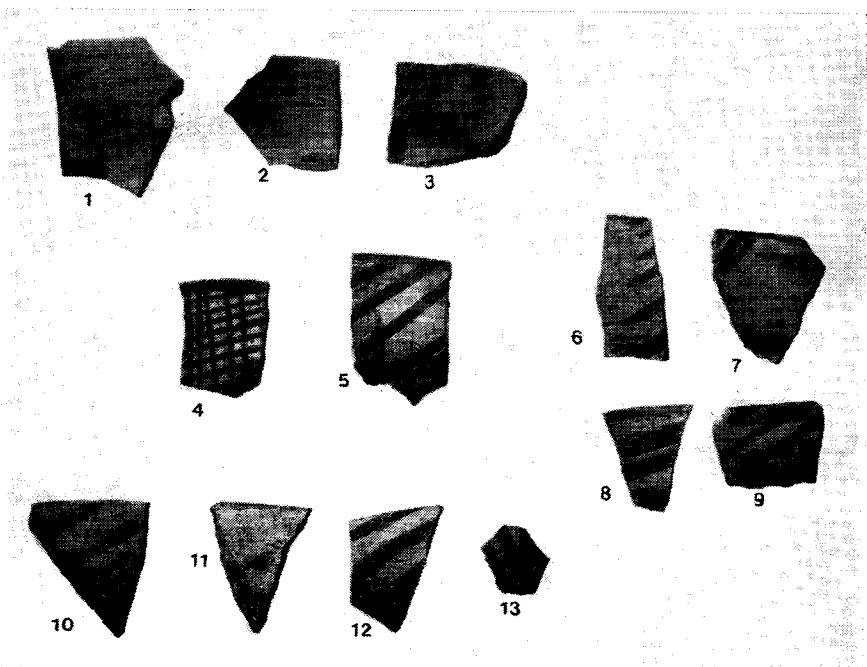

Πίν. 4. Μεσιανὴ Μαγούλα. Πρώιμον γραπτὸν — «Cardium»
ἀρχαιότερας νεολιθικῆς.
ΜΝΗΜΩΝ 3 (1973)

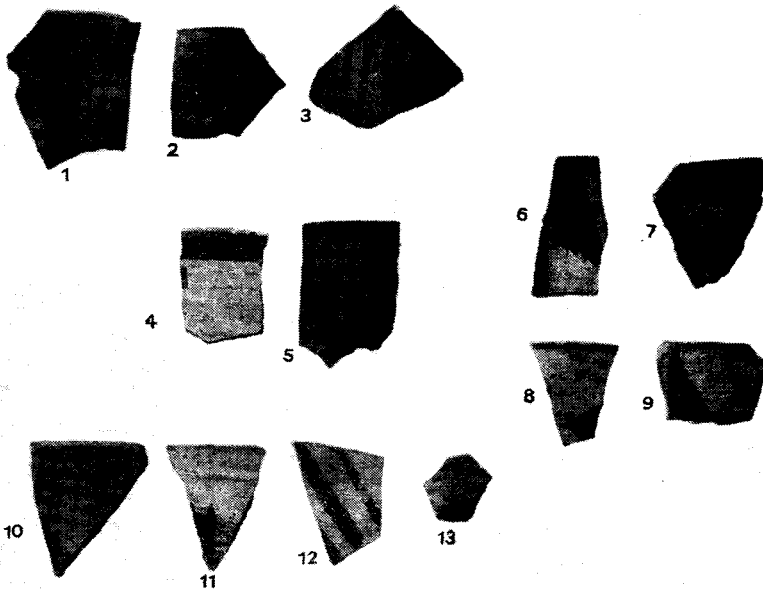

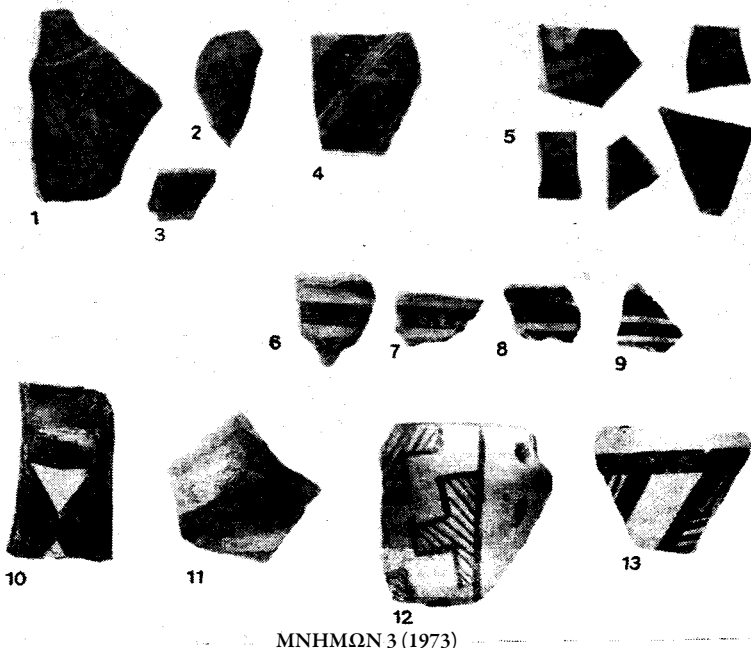
Πίν. 5. Μεσσιανή Μαγούλα. Γραπτά και ξεστόν (ἀρ. 10) Μέσης νεολιθικής

Πίν. 6. Μεσσιανή Μαγούλα. (Γραπτά (Α₃β, Α₃γ) Μέσης νεολιθικής. ΜΝΗΜΩΝ 3 (1973)

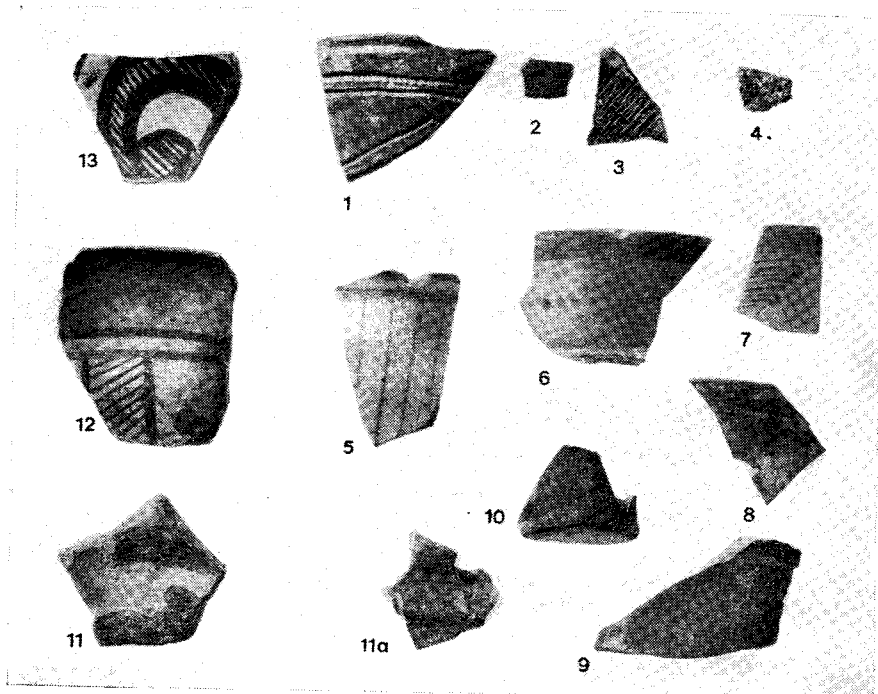

Πίν. 7. Μεσσιανή Μαγούλα. Έσωτερική επιφάνεια γραπτών (A₃β, A₃γ)
Μέσης νεολιθικής.

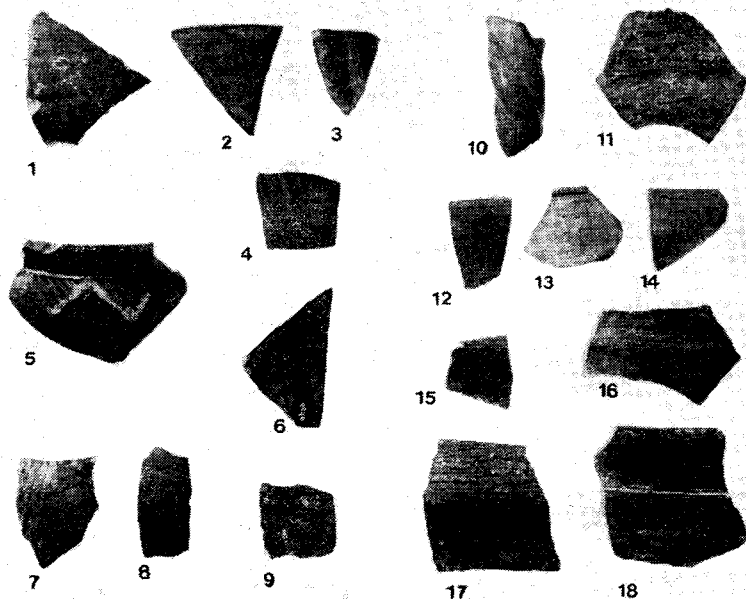

ΜΝΗΜΩΝ 3 (1973)

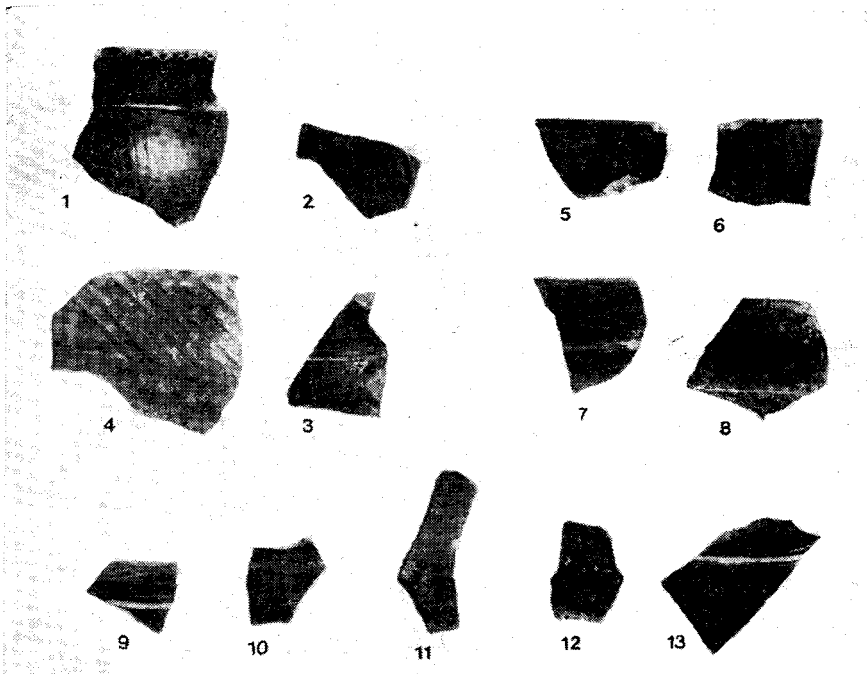
Πίν. 8. Μεσσιανή Μαγούλα. Γραπτά (I, II, IV) Ύστερας νεολιθικής.
Υψηλοποιήθηκε από τη Βιβλιοθήκη του Ιονίου Πανεπιστημίου
Με την άδεια της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού

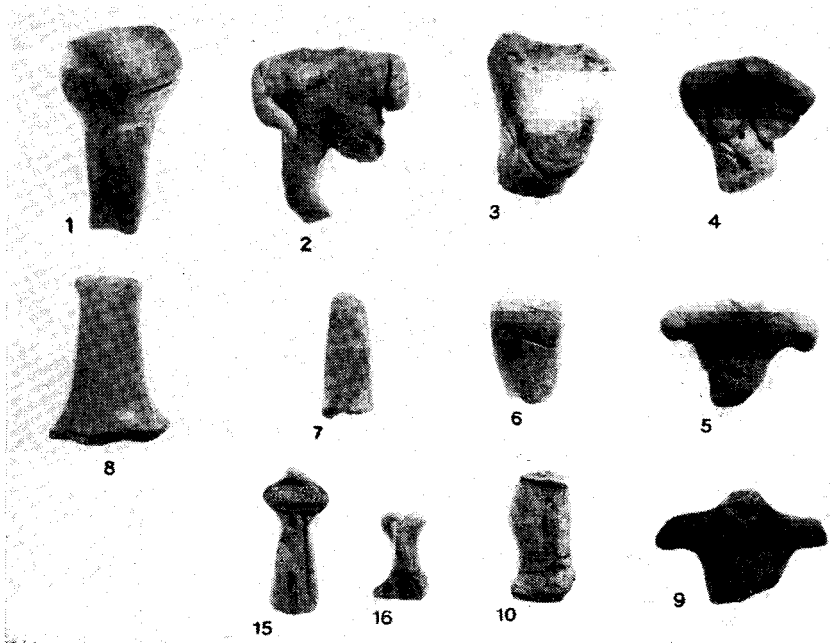
Πίν. 9. Μεσιανή Μαγούλα. Γραπτά, 'Εγχάρακτα, Τεφρά (Γ1β)
'Υστέρας νεολιθικής.

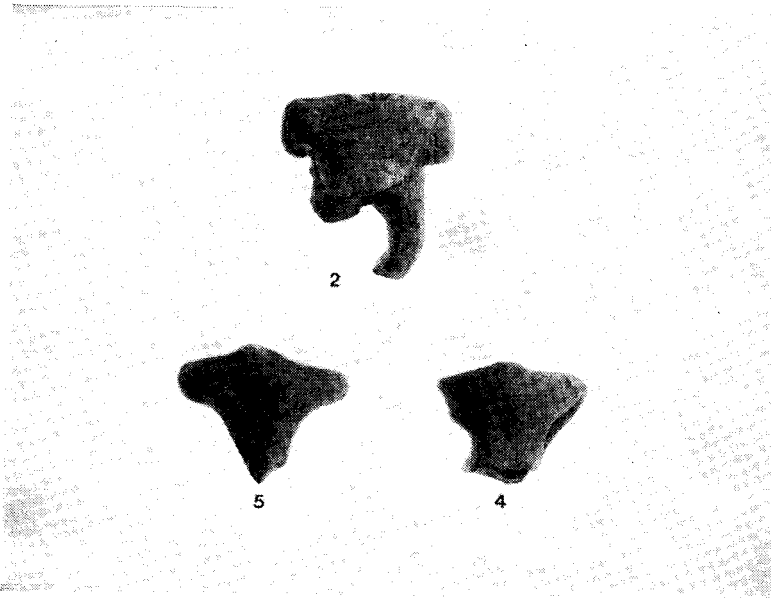
Πίν. 10. Μεσιανή Μαγούλα. Μελανογραφία. 'Υστέρας νεολιθικής.

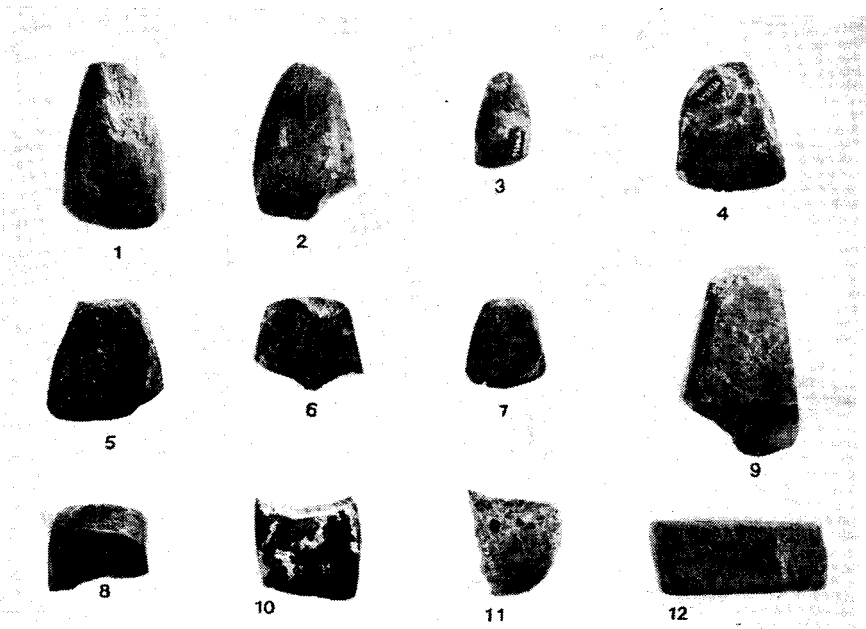
Πίν. 11. Μεσιανὴ Μαγούλα. Μελανοβαφῆ Ὑστέρως Νεολιθικῆς.

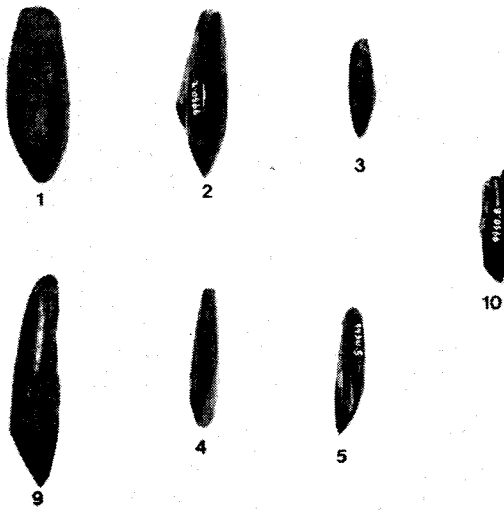
Πίν. 12. Μεσιανὴ Μαγούλα. Νεολιθικά καὶ μυκηναϊκὰ πῆλινα εἰδώλια.
ΜΝΗΜΩΝ 3 (1973)

Πίν. 13. Μεσιανή Μαγούλα. Όπισθία όψις πηλίνων ειδωλίων
Μέσης νεολιθικής.

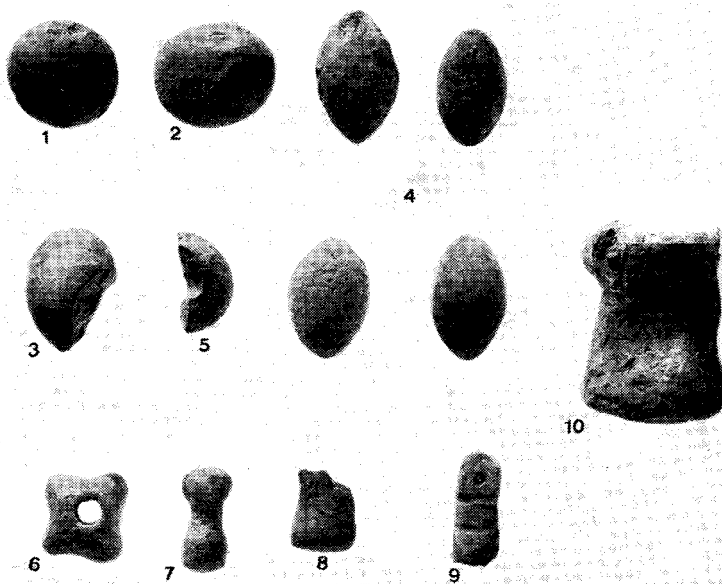
Πίν. 14. Μεσιανή Μαγούλα. Πελέκεις και λίθινον άντικείμενον.

Πίν. 15. Μεσιανὴ Μαγούλα. Πλαγία ὄψις πελέκεων.

Πίν. 16. Μεσιανὴ Μαγούλα. Μαρμάρινα εἰδώλια — Διάφορα ἀντικείμενα.

Πίν. 17. Μεσιανὴ Μαγούλα. Πήλινα ἀντικείμενα.